

ครุฑมณีปัญญาไทย รุ่นที่ ๑

ภาคเหนือ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรื

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑
ภาคเหนือ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี

๓๗๑.๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
๙๖๕๑ค **ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๑ ภาคเหนือ. กรุงเทพฯ :**
 สกศ., ๒๕๔๔.
 ๑๐๔ หน้า
 ISBN : 974-241-214-6
 ๑. ครูภูมิปัญญาไทย - ภาคเหนือ ๒. ชื่อเรื่อง

ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ภาคเหนือ

สิ่งพิมพ์ สกศ.	อันดับที่ ๘๒/๒๕๔๔
จำนวนพิมพ์	๒,๐๐๐ เล่ม
ISBN	974-241-214-6
จัดพิมพ์และเผยแพร่	กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ถนนสุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ โทร. (๐๒) ๖๖๘-๗๑๒๓ ต่อ ๒๓๒๒, ๖๖๕-๗๗๓๕ โทรสาร (๐๒) ๖๖๘-๗๒๗๕ Web Site : http://www.onec.go.th
พิมพ์ที่	โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว โทร. (๐๒) ๕๓๐๐๓๕๘-๖๔, ๕๓๐๐๓๖๗-๗๓ โทรสาร ๕๓๕๓๒๑๕

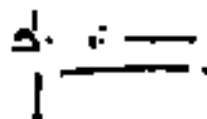
คำนำ

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้จัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมายหลักสำคัญที่จะนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้เพื่อให้ภูมิปัญญาเป็นฐานสำคัญของการเรียนรู้คุณค่าความเป็นไทยในด้านต่างๆ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแล้วเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ ไว้ ๕ ด้าน ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี และด้านโภชนาการ

เพื่อเป็นการยกย่องผู้ทรงภูมิปัญญาด้านต่างๆ ของไทยที่ได้ต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคนานัปการสืบเนื่องมาอย่างยาวนาน ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย ปรับประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาเพื่อเอาชนะความทุกข์ยากให้สอดคล้องกับยุคสมัย ทำให้ชุมชน สังคม และประเทศชาติอยู่รอดได้จนถึงปัจจุบัน โดยได้มีการอบรม สัมนา ถ่ายทอดความรู้เป็นสมบัติตกทอดสืบต่อกันมา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจึงได้ยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคลดังกล่าวให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติหวังว่า หนังสือ ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ภาคเหนือ ซึ่งมีประวัติชีวิต ผลงานและองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ จะเป็นแรงผลักดันให้ทุกส่วนในสังคมร่วมมือกันส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงในทุกท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้การปฏิรูปการศึกษาได้มีความสมบูรณ์อย่างรอบด้าน โดยเฉพาะในเรื่องของภูมิปัญญาไทย อันเป็นเกียรติภูมิของชาติไทยมาแต่อดีตกาล

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สารบัญ

หน้า

ครุภูมิปัญญาไทย ภาคเหนือ

- พระครูพิทักษ์นันทคุณ
- นายคำผาย นุปีง
- นายคำอ้าย เดชดวงตา
- นายจอณี โอโโดชา
- นายชูศักดิ์ หาดพรม
- นางบัวซอน ถนอมบุญ
- นางประนอม ทาแปง
- นางสาวศรีสวัสดิ์ คำรังษี

ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เรื่อง การยกย่องเชิดชูเกียรติครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ๖ ความเป็นมา การยกย่องเชิดชูเกียรติครุภูมิปัญญาไทย ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ	
สำนักนายกรัฐมนตรี	๘
● พระครูพิทักษ์นันทคุณ	๑๑
● นายคำผาย นุปีง	๒๑
● นายคำอ้าย เดชดวงตา	๓๑
● นายจอณี โอโโดชา	๔๑
● นายชูศักดิ์ หาดพรม	๔๕
● นางบัวซอน ถนอมบุญ	๕๕
● นางประนอม ทาแปง	๖๕
● นางสาวศรีสวัสดิ์ คำรังษี	๗๕
ภาคผนวก	๘๓
นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา	๘๕
บรรณานุกรม	๙๕
ทำเนียบและที่อยู่ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑	๙๗
คณะผู้จัดทำ	๑๐๔

ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เรื่อง การยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑

ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการจัดทำโครงการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ครูภูมิปัญญาไทย โดยสรรหาคัดเลือกผู้ทรงภูมิปัญญาใน ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี และด้านโภชนาการ เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทย ทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย นั้น

บัดนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการคัดเลือกบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาเพื่อประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๔ ดังนี้

๑. ครูภูมิปัญญาไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑.๑ นายคำเดื่อง ภาษี	ด้านเกษตรกรรม (เกษตรธรรมชาติ)
๑.๒ นางฉวีวรรณ พันธุ	ด้านศิลปกรรม (การแสดงพื้นบ้าน-หมอลำ)
๑.๓ นายทองคำ แจ่มใส	ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน
๑.๔ นายประคอง มนต์กระโทก	ด้านเกษตรกรรม (เกษตรวิถีพุทธ)
๑.๕ นายมัน สามสี	ด้านเกษตรกรรม (เกษตรอินทรีย์)
๑.๖ นายขยทุท ตรีนุชกร	ด้านการแพทย์แผนไทย (การรักษาสุขภาพองค์รวม)
๑.๗ นางราตรีสวัสดิ์ อุ้นทะยา	ด้านศิลปกรรม (การแสดงพื้นบ้าน-หมอลำซิ่ง)
๑.๘ นายเล็ก กุศลวงศ์แก้ว	ด้านเกษตรกรรม (วิถีเกษตร)
๑.๙ นายสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์	ด้านเกษตรกรรม (การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม)

๒. ครูภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ

๒.๑ พระครูพิทักษ์นันทคุณ	ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี
๒.๒ นายคำผาย นุปีง	ด้านภาษาและวรรณกรรม (การขับชอ)
๒.๓ นายคำอ้าย เดชดวงตา	ด้านศิลปกรรม (การแกะสลักไม้)
๒.๔ นายจอ尼 โอโดเชา	ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
๒.๕ นายชูศักดิ์ หาดพรม	ด้านเกษตรกรรม (เกษตรผสมผสาน)
๒.๖ นางบัวซอน ถนอมบุญ	ด้านภาษาและวรรณกรรม (การขับชอ)

๒.๗ นางประนอม ทาแปง ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า)

๒.๘ นางสาวศรีสวัสดิ์ คำรังษี ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า)

๓. **ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้**

๓.๑ พระครูพิพัฒนโชติ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน (ธนาคารชีวิต)

๓.๒ นายเคียง คงแก้ว ด้านเกษตรกรรม (เกษตรยั่งยืน)

๓.๓ นายชบ ยอดแก้ว ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน (การออมทรัพย์)

๓.๔ นายตรีวุธ พาระพัฒน์ ด้านเกษตรกรรม (สวนสมรม)

๓.๕ นายประยงค์ รัตนรงค์ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

๓.๖ นายฝาก ตรีถวัลย์ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน (ระบบบัญชีชาวบ้าน)

๓.๗ นายลักย์ หนูประดิษฐ์ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน (การออมทรัพย์)

๓.๘ นายอัมพร ด้วงปาน ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน (การออมทรัพย์)

๔. **ครูภูมิปัญญาไทยภาคกลางและภาคตะวันออก**

๔.๑ พระครูสุธรรมนาถ ด้านการแพทย์แผนไทย (สมุนไพร)

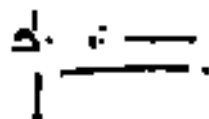
๔.๒ นางเกลียว เสรีกิจ ด้านศิลปกรรม (เพลงพื้นบ้าน-อีแซว)

๔.๓ นายจ้อน ไทวิมาน ด้านศิลปกรรม (ผลิตเครื่องดนตรีไทย)

๔.๔ นายวิบูลย์ เข้มเฉลิม ด้านเกษตรกรรม (วนเกษตร)

๔.๕ นายสำรวย มีสมชัย ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน (เครดิตยูเนียนลาดบัวหลวงพัฒนา)

ประกาศ ณ วันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

**ความเป็นมา การยกย่องเชิดชูเกียรติ
ครูภูมิปัญญาไทย
ของ
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี**

ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้ให้ความสำคัญในเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยกำหนดเรื่องดังกล่าวไว้ในมาตรา ๔๖ มาตรา ๖๕ มาตรา ๘๑ และ มาตรา ๒๘๕ นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กำหนดให้กระบวนการเรียนรู้ ต้องส่งเสริม ศิลปะ วัฒนธรรม การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และการบูรณาการในเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาและยังกำหนดให้มีการนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่อง เชิดชู ผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาไว้ด้วย

เพื่อให้มีการนำองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ครูภูมิปัญญาไทยเพื่อดำเนินการสรรหาบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญา ยกย่อง เชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทยขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นต้นมา พร้อมกันนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงได้จัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษานำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

ความหมายและขอบข่ายภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสม ประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสร ปรุงแต่ง พัฒนา และถ่ายทอด สืบต่อกันมาเพื่อให้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาไทย มีลักษณะเป็นองค์รวมและมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญามีความเด่นชัดในหลายด้าน เช่น

๑. ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสาน องค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสถานการณ์ต่างๆได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

๒. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่น สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงาน ยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

๓. ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่นยาจากสมุนไพรอันมีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลรักษา สุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

๔. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

๕. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการด้านการสะสมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิต ความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

๖. ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ

๗. ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษาวรรณกรรมท้องถิ่นและการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนรู้ การสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ

๘. ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีต่างๆ

๕. ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาได้
เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้
รับความนิยมแพร่หลาย รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

ครูภูมิปัญญา

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้จัดทำนิยามความหมายของครูภูมิปัญญา และครูภูมิปัญญาไทยไว้
ดังนี้

ครูภูมิปัญญา หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านหนึ่งด้านใด เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสาน
ภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้รับการยกย่องให้เป็น
“ครูภูมิปัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษา
นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

เกณฑ์การสรรหาครูภูมิปัญญาไทย

การยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย มีเกณฑ์การสรรหาดังนี้

๑. เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาที่ได้รับการยกย่องและยอมรับจากสังคม
๒. ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม
๓. อบรมสั่งสอน ฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้อง ดีงาม ให้แก่ผู้รับการ
ถ่ายทอด อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจและต่อเนื่อง
๔. เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยในรูปแบบที่หลากหลาย
๕. สามารถนำความรู้และประสบการณ์มาพัฒนาสร้างสรรค์และเผยแพร่แก่สังคมส่วนรวมได้
๖. ยังคงดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของตนอย่างต่อเนื่อง

ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย
รุ่นที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๔๔ จำนวน ๓๐ คน โดยได้เข้ารับพระราชทานเกียรติบัตรเชิดชูเกียรติ
ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๑ จากสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๔ เวลา ๑๖.๐๐ น. ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ กรุงเทพฯ

พระครูพิทักษ์นันทคุณ
ครูภูมิปัญญาไทย ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี

คำประกาศเกียรติคุณ

พระครูพิทักษ์นันทคุณ

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี

พระครูพิทักษ์นันทคุณ เกิดเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๑ ที่จังหวัดน่าน ในช่วงที่จาริกเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหมู่บ้านชาวเขา ได้พบปัญหานานัปการทั้งปัญหาการติดฝิ่นของชาวเขา การตัดไม้ทำลายป่าจากบริษัทสัมปทานป่าไม้ และจากการถางป่าเพื่อทำไร่ ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินเสื่อมโทรมลง ก่อให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อม ดินน้ำถูกทำลายเป็นอย่างมาก

พระครูพิทักษ์นันทคุณ ได้ริเริ่มจัดตั้งศูนย์ประสานงานพระธรรมยาทจังหวัดน่าน ตั้งกลุ่มพุทธบุตรเพื่อให้อบรมศีลธรรม จัดค่ายจริยธรรมแก่เยาวชน ริเริ่มให้มีป่าสงวนของหมู่บ้านพิธิสืบชะตาต้นน้ำ โดยเฉพาะ “พิธิบวชป่า” ซึ่งได้กลายเป็นต้นแบบของการอนุรักษ์ป่าในปัจจุบัน ดำเนินการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้ประชาชน จนเกิดเครือข่ายร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหลายจังหวัด จัดตั้ง “กลุ่มฮักเมืองน่าน” เพื่อทำกิจกรรมเผยแพร่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและแนวคิดในการดูแลรักษาป่า ดินน้ำ ธรรมชาติให้แก่เด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่องตลอดมาจนปัจจุบัน

การที่ พระครูพิทักษ์นันทคุณ นำความรู้ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ที่ตนเองศึกษา ค้นคว้าค้นพบ ทดลองจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๔

พระครูพิทักษ์นันทคุณ

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี

พระครูพิทักษ์นันทคุณ เป็น “พระนักพัฒนา” แห่งดินแดนภาคเหนือ จังหวัดน่าน เป็นผู้ริเริ่มให้มีป่าสงวนหมู่บ้าน รมรงค์การดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรพืชพรรณไม้ สมุนไพร การดูแลรักษาพันธุ์สัตว์น้ำและต้นน้ำ โดยประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนา ได้แก่ การบวชป่า การทอดผ้าป่า ต้นไม้ พิธีสืบชะตาต้นน้ำ ซึ่งได้เป็นต้นแบบของวิธีการอนุรักษ์ในหลายๆ จังหวัดได้สร้างเครือข่ายองค์กรเบญจภาคี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “มูลนิธิรักเมืองน่าน” ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เป็นต้นแบบขององค์กรที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของทุกส่วนในสังคม

สภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้

พระครูพิทักษ์นันทคุณ ในวัยเด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมของภูเขาและป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ บิดามีอาชีพเป็นพรานล่าสัตว์ จึงมีโอกาสได้ติดตามบิดาออกป่าล่าสัตว์อยู่เสมอ

ครั้งหนึ่งได้อยู่ในเหตุการณ์ที่บิดาตามยิงค้าง ๓-๔ ตัว ค้างตัวหนึ่งซึ่งมีลูกเกาะติดหลังอยู่ ทำให้วิ่งช้ากว่าเพื่อนจึงถูกยิง ลูกค้างจึงถูกจับมาด้วย ลูกค้างตัวนั้นเอาน้ำเกลือติดกับเลือดแม่มาตลอดทาง กลับมาถึงบ้านลูกค้างถูกขังอยู่ไม่ยอมกินอะไรด้วยความสงสารท่านจึงปล่อยลูกค้างออกจากกรง ลูกค้างก็วิ่งไปกอดจูบหน้าแม่ค้างที่ตากเอาไว้ ท่านเห็นแล้วเกิดความสะเทือนใจอยากให้บิดาเลิกล่าสัตว์แต่ทำไม่ได้ เนื่องจาก การล่าสัตว์หาของป่าคือความอยู่รอดของครอบครัว ท่านกล่าวถึงความรู้สึกในครั้งนั้น ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจในการเผยแพร่แนวคิดการอนุรักษ์ป่า สัตว์ป่าและพันธุ์พืชว่า

“ภาพลูกค้างติดอยู่ในสำนักและความทรงจำตลอดมาทำให้เกิดความรักป่า รักสัตว์ป่า และเช่นเดียวกัน การได้อาศัยอยู่วัดมาตลอด ทำให้รักพุทธศาสนาและวัด”

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

เมื่ออายุ ๗ ปี บิดาได้นำไปฝากให้บวชเรียนกับเจ้าคณะตำบลทุ่งพญา ศึกษาจนสอบได้นักธรรมเอก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ชาวบ้านกุ่ม่วงได้นิมนต์ท่านให้กลับมาจำพรรษาอยู่ที่วัดในหมู่บ้าน โดยมอบที่ดินให้สร้างที่พักสงฆ์(อาศรม) อยู่ที่บ้านกุ่ม่วง ๔ ปี จึงเดินทางไปวัดอรัญญาวาส ตำบลเวียงใต้ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เพื่อศึกษาต่อสายปริยัติธรรมแผนกบาลีและสายสามัญ จนสอบได้บาลี ๒ ประโยค อยู่มาไม่นานเจ้าอาวาสวัดอรัญญาวาสได้มรณภาพลง จึงรักษาการแทนและได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสในปี พ.ศ. ๒๕๒๖

พ.ศ. ๒๕๒๕ พระครูพิทักษ์นันทคุณตัดสินใจหยุดเรียนบาลี ชาวเขาหันมาทำงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นพระธรรมจาริกขึ้นเขาลงดอยตามหมู่บ้านชาวเขาเป็นเวลาถึง ๒ ปี ได้พบเห็นชาวเขาติดฝิ่นกันมาก จึงได้รณรงค์แนะนำให้เลิกสูบฝิ่นและยาเสพติด หลังจากนั้นวัดอรัญญาวาสได้กลายเป็นสถานที่พักักษาตัวของชาวเขาจำนวนมาก ที่ตัดสินใจเลิกสูบฝิ่นและยาเสพติด ในการรักษานี้ใช้สมุนไพรเป็นหลักในการรักษา

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ พระครูพิทักษ์นันทคุณ เข้ารับการอบรมในโครงการพระธรรมทายาทของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ตามปกติแล้ววัดชลประทานฯ จะรับพระเข้ารับการอบรมทุกปี ปีละ ๒๐๐ รูป ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นต้นมา พระครูพิทักษ์นันทคุณเข้ารับการอบรมเป็นรุ่นที่ ๔ ของวัดชลประทานฯ และเป็นรุ่นแรกของจังหวัดน่าน ท่านได้ชักชวนเจ้าอาวาสวัดต่างๆ ในจังหวัดน่าน เข้ารับการ

อบรมเป็นพระธรรมทายาททุกปี โดยตั้งเป็นศูนย์ประสานงานพระธรรมทายาทจังหวัดน่านอยู่ที่วัดอรัญญาวาส และจัดตั้งกลุ่มพุทธบุตรเพื่อการพัฒนาอบรมศีลธรรม จัดกิจกรรมค่ายจริยธรรมแก่เด็กนักเรียนทั้งชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

การเกิดองค์ความรู้

เมื่อพระครูพิทักษ์นันทคุณกลับมาจำพรรษา ที่วัดที่บ้านกุ่ม่วง ได้พบว่าสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไปหมด ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์สมัยเมื่อท่านยังเด็กๆ ถูกทำลายลงสาเหตุจากบริษัทสัมปทานป่าไม้ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ กรมป่าไม้ได้อนุญาตการสัมปทานทำไม้ ให้แก่บริษัท “น่านทำไม้” จำนวนถึง ๕ โครงการ โดยทั่วไปแล้วระยะสิ้นสุดของการสัมปทานทำไม้จะมีระยะเวลาสิ้นสุดถึง ๓๐ ปีนับจากวันที่ได้รับอนุญาต แต่ด้วย

คำสั่งของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ ๓๒/๒๕๓๒ ลงวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๓๒ มีผลให้การสัมปทานไม้ทั่วประเทศ (โดยเฉพาะป่าบก) สิ้นสุดสัญญาสัมปทานลงก่อนกำหนด

นอกจากสัมปทานทำป่าไม้แล้ว สาเหตุสำคัญที่ทำให้พื้นที่ป่าของจังหวัดน่านถูกทำลาย คือ การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต จากการผลิตเพื่อยังชีพเป็นการผลิตเพื่อการพาณิชย์ส่งออก มีการส่งเสริมให้ปลูกข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ข้าวฟ่าง มันสำปะหลัง ทำให้เกิดการถางป่าเป็นจำนวนมาก ความอุดมสมบูรณ์ของป่าจึงถูกทำลายลง เกิดการขาดแคลนน้ำ วิถีชีวิตของชาวบ้านแตกต่างจากเดิมมาก สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าว ทำให้พระครูพิทักษ์นันทคุณเกิดแนวคิดในการที่จะดูแลรักษาป่าโดยใช้แนวคิดป่าสงวนของหมู่บ้าน

พระครูพิทักษ์นันทคุณได้ร่วมมือกับพี่ชาย ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น เริ่มกิจกรรมการอนุรักษ์ในหมู่บ้าน โดยออกสำรวจป่าพื้นที่ป่าต้นน้ำ กันเขตป่าเป็น “ป่าสงวนของหมู่บ้าน” โดยแบ่งเป็น ๖ หมวด หมวดละ ๑๐ หลังคาเรือน รวมเป็น ๖๐ หลังคาเรือน แต่ละหมวดมีหัวหน้าหมวดทุกหมวดร่วมเป็นกรรมการป่าสงวนมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานแบ่งความรับผิดชอบ ดูแล รักษาป่าไม้ทั้ง ๖ เขต ออกกฎระเบียบการขุดไม้ การปรับสำหรับผู้ละเมิดกฎระเบียบ ทุกเดือนกรรมการจะต้องออกเดินสำรวจป่า ๑ ครั้ง ถึงฤดูแล้งก็แบ่งกันออกไปทำแนวกันไฟ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นต้นมา

• บวชป่า

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ เกิดกระแสการรับรู้และให้ความสำคัญเรื่อง “ป่าชุมชน” จึงนำเข้ามาปรับประยุกต์กับงานที่ทำอยู่แต่เดิมได้เริ่มดำเนินการ “บวชป่า” และ “ถวายทานผ้าป่าต้นไม้” เป็นครั้งแรกในจังหวัดน่าน ปรับปรุงกฎระเบียบต่างๆ ของป่าสงวนหมู่บ้าน และมอบหมายให้กรรมการหมู่บ้านดูแลพร้อมประกาศชื่อป่าสงวนของหมู่บ้านเป็น “ป่าชุมชนบ้านกุ่ม่วง” มาจนปัจจุบัน สร้างกระแสรักป่า จนผลที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ ในหมู่บ้านมีน้ำกินน้ำใช้พอเพียง หน่อไม้ ผักหวาน อาหารป่าที่มีให้เก็บกินอย่างสมบูรณ์

พระครูพิทักษ์นันทคุณได้ใช้กุศโลบายโดยใช้พิธีบวชป่าซึ่งประยุกต์มาจากการบวชคนมาใช้บวชต้นไม้ “บวช” แปลว่า เว้นชั่ว

บวชคน เพื่อให้คนที่บวชเว้นการทำชั่วทำบาปทั้งปวง

บวชป่า เพื่อให้คนเว้นการตัดไม้ทำลายป่านั้นเอง

นอกจากนี้ยังได้อัญเชิญพระพุทธรูปไปประดิษฐานไว้ใต้ต้นไม้ที่บวชแล้ว เพื่อเป็นประธานป่าในป่าเขตหวงห้าม ชุมชนใดที่ยังมีการนับถือผีอยู่ก็จะจัดการตั้งศาลพระภูมิไถ่ต้นไม้ต้นที่บวชแล้ว ทำพิธีอัญเชิญเจ้าป่าเจ้าเขา บรรพบุรุษที่ล่วงลับให้มาสถิตย์เพื่อช่วยดูแลรักษาป่า ดังคำกล่าวที่ว่า “พระดี ผิดู ช่วยกัน รักษาป่า” นั่นเอง

แนวความคิดการบวชป่านี้พระครูพิทักษ์นันทคุณได้รับการถ่ายทอดประสบการณ์จากพระครูมานัสมนตรีพิทักษ์ เจ้าคณะอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตั้งแต่ครั้งออกธุดงค์เผยแผ่พระพุทธศาสนา และการเข้าร่วมประชุมเสวนากับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

• ผ้าป่าต้นไม้

พิธีถวายทานผ้าป่าต้นไม้ เป็นพิธีกรรมที่ประยุกต์มาจากการถวายผ้าป่าเงิน โดยการถวายทานผ้าป่าต้นไม้จะจัดคู่กับพิธีบวชป่า โดยผ้าป่าต้นไม้จะเป็นการระดมกล้าไม้ พันธุ์ไม้ เพื่อนำไปปลูกในวันนั้นๆ และระดมเงินทุนไปตั้งเป็นกองทุนเอาไว้ดูแลรักษาป่ารักษาต้นไม้ จัดหาอุปกรณ์ป้องกันไฟป่า ทำแนวกันไฟ

• พิธีสืบชะตาต้นน้ำ

เริ่มจาก ปีพ.ศ.๒๕๓๖ พระครูพิทักษ์นันทคุณ ได้นำกลุ่มฮักเมื่องน่าน (ปัจจุบันเป็นมูลนิธิฮักเมื่องน่าน) ออกสำรวจแม่น้ำน่าน เนื่องจากแม่น้ำน่านเปรียบเสมือนหัวใจของจังหวัดน่าน อุดรดิตถ์ พิชญโลก โดยออกเดินทางหาข้อมูลตั้งแต่ขุนน้ำน่านจนถึงปากน้ำใช้เวลากว่า ๑ เดือน เพื่อหาทางแก้ไขปัญหการทำลายระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อม จากนั้นจึงได้ทำพิธีสืบชะตาแม่น้ำน่านเป็นครั้งแรกในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๖

พิธี “สืบชะตาต้นน้ำ” นั้น เป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งที่ทำนใช้เป็นกุศโลบายใ้มนำจิตใจให้ช่วยกันดูแลรักษาแม่น้ำลำธาร ไม่ทิ้งขยะ ไม่ปล่อยน้ำเน่า น้ำเสียและสารพิษลงสู่แม่น้ำ ลำธาร กันเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำเป็นเขตอภัยทาน ห้ามจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้ามจัดเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสถานที่ท่องเที่ยว

• กลุ่มฮักเมืองน่าน

ตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๕๓๓ มีการประยุกต์พิธีกรรมทางวัฒนธรรมและศาสนา เข้ามาในงานอนุรักษ์ เช่น บวชต้นไม้ ทอดผ้าป่า อนุรักษ์ สืบชะตาป่า พื้นที่ทำงานขยาย ออกไปจากบ้านกุ่ม่วง ไปสู่พื้นที่อื่นๆ ในเขตกิ่งอำเภอสันติสุข ข้ามไปกิ่งอำเภอบ่อเกลือ อำเภอปัว อำเภอเมือง และกิ่งอำเภอบ้านหลวง จนมีพื้นที่ป่าชุมชนหลายหมื่นไร่ ได้รับการยอมรับจากหลายฝ่ายทั้งป่าไม้ คนในวงการต่างๆ ทั้งราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน พระสงฆ์ ผู้นำชาวบ้านจำนวนมากเข้าร่วมขบวนการอนุรักษ์นี้ จนเกิด “กลุ่มฮักเมืองน่าน”

คำว่า “ฮักเมืองน่าน” หมายถึงการรวมตัวของทุกๆ คน หลายๆ ความคิด แล้วร่วมกันทำงานมิใช่ทำงานเพียงคนเดียวหรือไม่ก็คน เป็นการทำงานร่วมกันของคนที่มี แนวความคิดอิสระทำโดย “ไม่เอาไม่เป็น” ทำงานด้วยความรักที่จะทำ ทำด้วยศรัทธา ที่ไม่มีผลประโยชน์ใดๆ เพราะฉะนั้นเครือข่ายฮักเมืองน่าน จึงขยายขอบเขตออกไปอยู่ตลอดเวลา

งานเพื่อบ้านเกิดและสังคม

พระครูพิทักษ์นันทคุณจะยึดหลักในการทำงานอยู่ตลอดคือ “ทำเท่าที่มีความสามารถทำได้ ดังนั้น ถ้าต้องการให้เกิดผลมากต้องกระจายอำนาจแบ่งความรับผิดชอบ ใครทำได้ต้องให้เขาทำ งานบางอย่างไม่จำเป็นต้องลงมือทำเอง”

“มูลนิธิฮักเมืองน่าน” เป็นศูนย์ประสานงานกลางที่มีกลุ่มย่อยๆ อีกมากมาย เช่น

- กลุ่มพุทธบุตร สมาชิกส่วนใหญ่คือ สามเณร นักเรียน นักศึกษา ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๓๐ เพื่อดำเนินกิจกรรมการจัดทำค่ายอบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนและบุคคลทั่วไปพร้อมกับดำเนินกิจกรรมการพัฒนาและ เชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
- กลุ่มธรรมทายาท สมาชิกเป็นพระหนุ่ม เจ้าอาวาส พระสังฆาธิการ
- กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ขุนสมุน - ขุนสะเนียน
- กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กิ่งอำเภอสันติสุข
- กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตำบลศาลาแลง อำเภอปัว
- กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ(ลำน้ำน่าน) บ้านดอนแก้ว อำเภอท่าวังผา

นอกจากนี้ พระครูพิทักษ์นันทคุณ ยังเป็นที่ปรึกษาขององค์กรภาครัฐ และ องค์กรชุมชน เอกชนอีกกว่า ๕๐ กลุ่มในจังหวัดน่าน เครือข่ายของท่านได้ขยายขอบเขต ไปสู่ระดับประเทศ กลายเป็นความร่วมมือในลักษณะเบญจภาคี เพราะมีกลุ่มต่างๆ เข้ามา ร่วมกิจกรรมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคเอกชน ภาคชุมชนและนักวิชาการ

การถ่ายทอดองค์ความรู้

พระครูพิทักษ์นันทคุณ ได้ถ่ายทอดแนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากร พืชมรดกไม้ การดูแลรักษาพันธุ์ปลาและต้นน้ำ โดยการสอดแทรกในการเทศน์สั่งสอนทุกครั้งที่มีโอกาส ทั้งในโรงเรียน สถานศึกษา และงานประเพณีต่างๆ

การถ่ายทอด ปลูกฝังแนวคิดนั้น พระครูพิทักษ์นันทคุณจะใช้สื่อต่างๆ ทั้งในรูปแบบของแผ่นพับ สไลด์ วิดีโอ เทปบันทึกเสียง และอุปกรณ์ประกอบการบรรยายหลากหลายชนิด โดยมีมูลนิธิอภัยภูเบศร ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการช่วยเผยแพร่แนวคิด และประสานให้เกิดการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ตามแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พันธุ์ปลาและต้นน้ำ ให้กว้างขวางขยายวงออกไปต้นแบบให้อีกหลายๆ จังหวัด

การที่พระครูพิทักษ์นันทคุณเป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านปรัชญา ศาสนา และ ประเพณี เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญา ในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

พระครูพิทักษ์นันทคุณ (สงวน จารุณโณ) เดิมชื่อ สงวน พันธุ์ชา ปัจจุบันอายุ ๔๓ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๑ ที่บ้านกุ่ม่วง หมู่ ๖ ตำบลดู่พงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน เป็นบุตรนายมาและนางเกียง พันธุ์ชา มีพี่น้องร่วมท้อง ๑๒ คน เกิดในครอบครัวเกษตรกร บิดาของท่านมีอาชีพเป็นพรานล่าสัตว์ป่า

การศึกษา

นักธรรมเอก

เกียรติคุณที่ได้รับ

พ.ศ. ๒๕๓๒	- ได้รับรางวัล “นอมา” สาขาการส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียนจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน
พ.ศ. ๒๕๓๔	- โล่ประกาศเกียรติคุณผู้บำเพ็ญประโยชน์ สาขามนุษยศาสตร์จากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดน่าน
	- ได้รับใบประกาศเกียรติคุณจากสมเด็จพระสังฆราช สาขาเผยแผ่พระพุทธศาสนาดีเด่น
พ.ศ. ๒๕๓๕	- ได้รับรางวัล คนดีศรีสังคม
	- ได้รับเข็มที่ระลึกพิทักษ์สิ่งแวดล้อม จากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ร่วมกับกรมป่าไม้
พ.ศ. ๒๕๓๖	- ได้รับการคัดเลือกจากเป็นอโซก้าเฟลโล่ จากมูลนิธิอโซก้าเฟลโล่ ประเทศสหรัฐอเมริกา
พ.ศ. ๒๕๓๗	- ได้รับการประกาศเกียรติคุณจากสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ สาขาศาสนาเพื่อการอนุรักษ์
พ.ศ. ๒๕๓๖	- ได้รับใบประกาศเกียรติคุณจากโรงพยาบาลน่าน สาขาเผยแผ่ความรู้ด้านสาธารณสุขมูลฐาน
พ.ศ. ๒๕๓๗	- ได้รับพระราชทานเสมาธรรมจักรทองคำ สาขาพุทธศาสนากับการอนุรักษ์
พ.ศ. ๒๕๓๘	- ได้รับพระราชทานรางวัลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขากฎมปัญญาชาวบ้าน จากสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๔๔	- ได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

นายคำผาย นุปีง
ครูภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม (การขับชอ)

คำประกาศเกียรติคุณ

นายคำผาย นุปีง

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม (การขับชอ)

ครูคำผาย นุปีง เกิดเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๓ ที่จังหวัดน่าน เป็นศิลปินชอที่มีชื่อเสียงของภาคเหนือ มีความเชี่ยวชาญในการขับชอ สามารถเขียนบทชอที่มีสำนวนภาษาอันไพเราะ สละสลวย เต็มไปด้วยคุณค่าด้านวรรณศิลป์ เป็นผู้มีปฏิภาณไหวพริบทางกวี ขับชอหน้าเวทีได้ในฉับพลันทันทีเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชม นอกจากนี้ยังเป็นผู้ริเริ่มให้ยื่นฟ้อนเพื่อให้ผู้ชมได้เห็นความงาม และสนุกสนานเข้าใจ ได้คิดประดิษฐ์การรำ “ฟ้อนแน่น” อันมีชื่อเสียง นอกจากนี้ยังได้ใช้การขับชอเผยแพร่แนวคิดในการพัฒนาสังคม และเผยแพร่คำสั่งสอนทางพุทธศาสนา เป็นการสอนธรรมะในขณะที่ได้รับความบันเทิงไปพร้อมกัน ทั้งยังได้ถ่ายทอดความรู้ด้านการขับชอให้แก่ผู้สนใจทั้งนักวิชาการ ประชาชน ครู นักเรียน มาจนถึงปัจจุบัน

การที่ ครูคำผาย นุปีง นำความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรม (การขับชอ) ที่ตนเองศึกษา ค้นคว้า ค้นพบ ทดลองจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ด้านภาษาและวรรณกรรม (การขับชอ) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๔

นายคำผาย นุปีง

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม (การขับชอ)

ครูคำผาย นุปีง เป็นศิลปินพื้นเมืองด้านการขับชอที่มีชื่อเสียงของจังหวัดน่าน เป็นผู้สืบสานศิลปะการขับชอดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา และได้ริเริ่มการปรับปรุงยุคศิลปะสมัยใหม่เข้ากับการขับชอ เช่นการมีเพลงลูกทุ่งหลังการขับชอ “การฟ้อนเงี้ยว” ซึ่งเป็นการยืมฟ้อนเพิ่มสีสันให้กับการชมการขับชอ ครูคำผายได้รับการยกย่องว่าเป็นศิลปินชอผู้ยิ่งใหญ่แห่งล้านนามีปณิธานกวีไหวพริบยอดเยี่ยม มีชั้นเชิงในการขับชอที่หาตัวจับยาก จนมีคำกล่าวขานติดปากผู้ชมว่า “ถ้าเรื่องการขับชอแล้ว ต้องชอคณะพ่อคำผาย”

สภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้

ครูคำผาย เกิดในชนบทเล็กๆ ในจังหวัดน่าน ซึ่งเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยศิลปวัฒนธรรม และประเพณีอันละเมียดละไม ละเอียดอ่อน แม้ว่าครอบครัวจะมีฐานะยากจน ทำให้ต้องดิ้นรนช่วยเหลือครอบครัวมาตั้งแต่เล็ก แต่ครูคำผายโชคดีที่อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น สงบสุข เต็มไปด้วยความรักความเมตตา

ในวัยเด็กครูคำผายมักติดตามพ่อแม่ไปชมการแสดงขับชอของช่างชอพื้นบ้าน ทำให้ค่อยๆ ซึมซับศิลปะการแสดงที่มีท่วงทำนองอันไพเราะไว้ทีละเล็กละน้อย จนกลายเป็นแรงบันดาลใจอยากเป็นช่างชอเหมือนช่างชอที่มีชื่อเสียง ครูคำผายประทับใจและจดจำคำร้อง ลีลาการขับชอของช่างชอมาร้องเล่นเสมอ จนเมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนห้วยนา ก็ตัดสินใจเลือกที่จะเป็นช่างชอตามที่ใฝ่ปรารถนา

ในยุคนั้นศิลปะการขับชอที่มีชื่อเสียงของล้านนา แยกออกเป็น ๒ สาย ซึ่งต่างมีลีลา ความไพเราะไปคนละแบบ ได้แก่การขับชอสาย **ชอเขียงใหม่** และสาย **ชอล่องน่าน** ซึ่งช่างชอสายชอล่องน่านที่มีชื่อเสียงอย่างมากคือ พ่อครูไชยลังกา เครือแสน

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

พ.ศ. ๒๕๔๐ ครูคำผายมีอายุ ๑๓ ปี ได้เดินทางไปฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของพ่อครูไชยลังกา เครือเสน ช่างซ่อมผู้มีความสามารถเป็นเลิศของจังหวัดน่าน โดยเริ่มฝึกหัดซ่อมล้อ ซึ่ง ขึ้นพื้นฐาน ด้วยวิธีการเรียนรู้จากการสังเกต จดจำฝึกปฏิบัติโดยร่วมเดินทางไปแสดงการขับชอกับพ่อครูไชยลังกา ยาวนานถึง ๗ ปีเต็ม

พ่อครูไชยลังกา ถ่ายทอดวิชาความรู้ต่างๆ ให้ครูคำผายโดยไม่ปิดบัง ทั้งการขับชอ การประพันธ์เนื้อร้องและเคล็ดลับในการแสดงต่างๆ จนมีความเชี่ยวชาญเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมทั่วภาคเหนือ

เมื่ออายุ ๒๐ ปี ครูคำผายกราบลาพ่อครูไชยลังกามาตั้งวงชอของตนเองในนาม “วงคำผาย” ประกอบอาชีพช่างชอ สลับกับการทำนาและเลี้ยงสัตว์อาชีพหลักแต่เดิมของครอบครัวควบคู่กันไป

การเกิดองค์ความรู้

ครูคำผายเป็นศิลปินพื้นบ้านที่มีความสามารถ ในการขับชอสูงยิ่ง มีปฏิภาณไหวพริบเชิงปฏิภาณกวีทองถิ่นที่ยอดเยี่ยม เป็นผู้มีความจำดีเยี่ยม เมื่อขับชอเรื่องเทศน์มหาชาติหรือพุทธประวัติที่ยาวเท่าใดก็ตาม ครูคำผายจะขับชอได้โดยถูกต้อง ไม่ผิดเพี้ยน ไม่ตกหล่นแม้แต่ครั้งเดียว

ครูคำผายเล่าว่า “ทุกคราวที่ขึ้นขับชอจะไม่รู้สึกเบื่อและไม่เคยรู้สึกเหนื่อย... ชอได้ทั้งคืนยันรุ่ง... เสี่ยงไม่มีตก...มีความสุขไปทั้งเนื้อทั้งตัว...” คำกล่าวขวัญถึงความสามารถของครูคำผายนั้น ถวัลย์ มาศจรัส ได้กล่าวไว้ว่า

“เมื่อครั้งที่มีการจัดสัมมนาเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านแห่งชาติขึ้นทั่วประเทศ ภาคเหนือจัดที่จังหวัดแพร่ในช่วงหนึ่งของการสัมมนาได้มีการเชิญพ่อคำผายให้ขึ้นเวทีแสดงความสามารถด้วยการส่งผ้าขาวม้าให้ ๑ ผืน แล้วให้ครูคำผายแสดงปฏิภาณกวีขับชอให้ผู้ร่วมสัมมนาฟัง โดยมีข้อแม้ว่าต้องได้สาระและบันเทิงไปพร้อมกัน ยังไม่ทันที่ผู้ส่งผ้าขาวม้าให้จะลงจากเวที ท่วงทำนองการขับชอในระดับปรมาจารย์ก็เริ่มขึ้น ผมจำได้ว่าพ่อคำผายใช้ผ้าขาวม้าผืนนั้นขับชอแสดงถึงประโยชน์ของผ้าขาวม้าตั้งแต่เกิดจนตาย ประกอบท่าทางได้ทั้งสาระและบันเทิงเรียกเสียงเฮฮาในบางบทบางตอนที่ใครๆ ก็คาดไม่ถึง”

(กรุงเทพฯธุรกิจ, ก.ค. ๔๓)

นอกจากความเชี่ยวชาญในเรื่องการขับซอแล้ว ครูคำผายยังมีความเชี่ยวชาญในการเลือกวัสดุ อุปกรณ์ประกอบเครื่องดนตรีได้แก่ สะล้อ ซอและซิงนั้น ครูคำผายยังได้ถ่ายทอดวิธีการเลือกสรรชนิดของไม้ เพื่อประกอบเครื่องดนตรีให้มีคุณภาพเสียงที่ดี เช่น ใช้ไม้ขนุน ไม้สัก และไม้มะค่า ให้แก่ลูกศิษย์ รวมทั้งถ่ายทอดวิธีการเล่นเครื่องดนตรี โดยเขียนเป็นเอกสารเผยแพร่ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนต่างๆ ในจังหวัดน่าน เป็นจำนวนมาก

วงซอคำผาย

ซอล้านนาแบ่งเป็น ๒ แบบ คือแบบเดี่ยว และซอแบบคู่ ซอแบบเดี่ยวเรียกว่า “ซอป๊อด” เป็นการซอคนเดียวอาจจะไม่ใช้เครื่องดนตรีเลยก็ได้ ส่วนซอแบบคู่เรียกว่า “ซอแบบมีคู่ถ้อง” เป็นการซอโต้ตอบด้วยทำนองระหว่างชายกับหญิงหรือชายกับชายซึ่งต้องใช้ดนตรีประกอบ ขณะซอก็จะนั่งฟ้อนไปด้วย

จากการได้ฝากตัวรับใช้เป็นศิษย์ และได้รับความเมตตาถ่ายทอดความรู้ด้านการขับซอจากพ่อครูเครือแสน ไชยลังกาซอผีปากเอกของล้านนา ครูคำผายมิได้หยุดนิ่งได้พัฒนาปรับปรุงการขับซอเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยตลอดมา และเพิ่มวิธีการให้เป็นที่น่าสนใจ ดึงดูดใจคนรุ่นใหม่โดยยังคงความเป็นพื้นเมืองล้านนาไว้ คือ

- หลังจากขับซอพิธีการเสร็จแล้ว ก็จะมีเพลงลูกทุ่งสอดแทรกเพื่อให้ผู้ชมได้สนุกสนานในอีกรูปแบบหนึ่ง
- ช่างซอ (ผู้ร้องและนักดนตรี) คัดเลือกเฉพาะวัยรุ่นหน้าตาดีเพื่อสร้างความสนใจแก่วัยรุ่นทั้งหลาย
- พัฒนาจากการนั่งฟ้อนเป็นยืนฟ้อนเพื่อให้ผู้ชมได้เห็นความสวยงามของท่าฟ้อนโดยเฉพาะการรำ “ฟ้อนแง้น” มาประกอบการซอ

จากการสร้างสรรค์พัฒนาปรับปรุงการขับซอให้เหมาะกับยุคสมัยดังกล่าว ทำให้ครูคำผายเป็นช่างขับซอที่ยังดึงดูดใจคนและยืนหยัดอยู่ในวงการได้อย่างยิ่งใหญ่ แม้วันนี้โลกจะหมุนเปลี่ยนไป ศิลปะการแสดงพื้นบ้านมีการปรับตัวไปอย่างมากก็ตามที่ “ซอล้านนาไทย” ก็ยังคงเอกลักษณ์ของศิลปะและเป็นแบบฉบับเฉพาะของชาวล้านนาไทย อยู่เสมอ

การถ่ายทอดองค์ความรู้

ครูคำผาย ได้ใช้ “ขอ” เป็นสื่อพื้นบ้านในการอนุรักษ์สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมตลอดจนช่วยแก้ปัญหาและการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จนเป็นที่ปรากฏและยอมรับของส่วนราชการและประชาชนทั่วไปในจังหวัดน่าน ตลอดจนจังหวัดในภาคเหนือ ดังตัวอย่างที่ปรากฏ คือ

พ.ศ. ๒๕๑๑ ร่วมปฏิบัติงานกับราชการด้านจิตวิทยานำคณะออกตามหมู่บ้าน ตำบล อำเภอต่างๆ เพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ ในพื้นที่จังหวัดภาคเหนือ เช่น จังหวัดลำพูน จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน

พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ได้รับเชิญร่วมสัมมนา อบรมเป็นวิทยากรให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรเอกชน สถาบันทางการศึกษา ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดทั่วประเทศในการเผยแพร่ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการประยุกต์ใช้กับการพัฒนาสังคมทุกๆ ด้าน

พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นผู้นำพร้อมทั้งศิษย์ที่เป็นช่างขอหลายคนร่วมกันจัดตั้ง “ชมรมอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้านห้วยนา” เพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน สะล้อ ซอ ซึง แก่เยาวชนและบุคคลทั่วไป เยาวชนมาศึกษาและรับการถ่ายทอดความรู้จำนวนมาก

พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นครูพิเศษของโรงเรียนน่านนคร สอนดนตรีพื้นบ้านและการขับซอให้แก่นักเรียนระดับชั้นมัธยม ๒ และ ๓ ทุกวันพฤหัสบดี ปัจจุบันนักเรียนดังกล่าวสามารถแสดงดนตรีพื้นบ้านและขับซอได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ ครูคำผาย ยังมีลูกศิษย์ที่มาขอความรู้ เล่าเรียน เป็นจำนวนมาก ทั้งในจังหวัดน่านและต่างจังหวัด ซึ่งครูคำผายก็ได้สอน ถ่ายทอดความรู้อย่างไม่ปิดบัง โดยใช้วิธีการสอนตัวต่อตัว และการพาลูกศิษย์ออกงานในการแสดงขับซอตามโอกาสต่างๆ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการสังเกตและมีส่วนร่วมในการแสดงบนเวที จนปัจจุบันลูกศิษย์ของครูคำผายต่างเป็นศิลปินที่มีชื่อเสียงมากมายในวงการซอและวงการบันเทิง

ครูขับซอแห่งล้านนา

ครูคำผายเคยกล่าวว่า “ครูซอที่เก่งที่สุดคือ พ่อครูไชยลังกา เครือเสน ...ช่างซอที่เก่งๆ มีมากมาย พ่อไม่ได้เป็นคนเก่งที่สุด...แต่เพราะได้ครูดี มีเมตตา สอนสั่งให้...จึงมีวันนี้...”

ความโดดเด่นของครูคำผายในภาพของความ เป็นครูภูมิปัญญาไทย อยู่ทั้งการเป็นผู้นำภูมิปัญญา

ดั้งเดิมมาปรับประยุกต์เข้ากับยุคสมัย ใช้ศิลปะการขับชอในการช่วยสังคม และที่สำคัญการที่นำความรู้ความสามารถ เนื้อหาความรู้ที่ผ่านกระบวนการกลั่นกรองจากความคิด ประสบการณ์กว่า ๔๐ ปี มาเผยแพร่และถ่ายทอดสู่ผู้อื่นอย่างไม่หวงแหน ปิดบัง จึงทำให้ตลอดเวลากว่า ๕๗ ปี ของการเป็นช่างชอของครูกำผายไม่เคยตกต่ำ ไม่เคยเสื่อมจากความนิยม เปรียบเหมือน ราชาชอแห่งล้านนา ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่าเพราะครูกำผาย เป็นผู้เกื้อกูลผู้อื่น ...จึงอยู่รอด

การที่ ครูกำผาย นุปีง เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม (การขับชอ) เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

ครุคำผาย นุปีง ปัจจุบันอายุ ๗๗ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ ที่บ้านห้วยนา ตำบลทำน้าว อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นบุตรของนายใจและนางเบาะ นุปีง มีพี่น้อง ๓ คน สมรสกับ นางสาวบิน พันหมื่น มีบุตร ๕ คน บุตรชาย ๒ คน บุตรสาว ๓ คน

การศึกษา

จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

เกียรติคุณที่ได้รับ

พ.ศ. ๒๕๑๔	ได้รับใบประกาศเกียรติคุณเชิดชูเกียรติจากห่านำชัยพานิช จังหวัดลำปาง ให้เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม ความดีต่อสังคมในรายการ “ห่านำชัยพานิช” ณ สถานีวิทยุภาคเหนือ
พ.ศ. ๒๕๑๖	ได้รับประกาศนียบัตร ผู้เข้าร่วมสัมมนาศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคเหนือ จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับสมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย
พ.ศ. ๒๕๓๒	ได้รับโล่เชิดชูเกียรติงานประกวดสื่อการแสดงพื้นบ้านภาคเหนือ เพื่อประชาสัมพันธ์โครงการ กสช. จากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดน่าน
พ.ศ. ๒๕๓๔	ได้รับโล่เชิดชูเกียรติเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะการแสดงของจังหวัดน่าน ประจำปี ๒๕๓๓ จากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดน่าน
พ.ศ. ๒๕๓๔	ได้รับพระราชทานโล่เชิดชูเกียรติผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม และผู้ประกอบการความดีทางวัฒนธรรม ประจำปี ๒๕๓๓ ของภาคเหนือ
พ.ศ. ๒๕๓๖	ได้รับพระราชทานปริญญากิตติมศักดิ์สาขาศิลปศาสตร์ สาขามนุษยศาสตร์ โปรแกรมวิชาดนตรี วิทยาลัยครูอุดรดิตถ์ สหวิทยาลัยล้านนา สภาการฝึกหัดครู
พ.ศ. ๒๕๓๗	ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย (บม.)
พ.ศ. ๒๕๓๘	ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้าน - ขับชอ) ประจำปี ๒๕๓๘ จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๔๔	ได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

นายคำอ้าย เดชดวงตา
ครูภูมิปัญญาไทย ด้านศิลปกรรม (การแกะสลักไม้)

คำประกาศเกียรติคุณ

นายคำอ้าย เดชดวงตา

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านศิลปกรรม (การแกะสลักไม้)

ครูคำอ้าย เดชดวงตา เกิดเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๕ ที่จังหวัดเชียงใหม่ ในวัยเด็กมีฐานะยากจน ได้รับการอุปถัมภ์จากบาทหลวงในศาสนาคริสต์ให้เรียนจนจบมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และได้สมัครเรียนแกะสลักไม้จากครูช่างพื้นบ้าน เนื่องจากมีความสนใจเรื่องการแกะสลักมาตั้งแต่เด็ก ในขณะที่ฝึกแกะสลักได้รับรางวัลจากการประกวดฝีมือระดับท้องถิ่นหลายรางวัล ซึ่งต่อมาครูคำอ้ายได้เกิดแนวคิดสร้างสรรค์ด้วยการแกะสลักช้างที่มีผิวหนังเหมือนจริง เป็นต้นแบบของการแกะสลักที่มีความงามและมีคุณค่าด้านศิลปะจนแพร่หลายไปทั่วภาคเหนือทำให้มีผู้สมัครเป็นลูกศิษย์เพื่อจะเรียนรู้เรื่องการแกะสลักจำนวนมาก ครูคำอ้ายจึงได้เริ่มจัดตั้ง “ศูนย์ส่งเสริมชุมชนหัตถกรรม” เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้สนใจที่จะเป็นช่างแกะสลัก และได้จัดทำ สื่อการสอนสำเร็จรูป สำหรับการแกะสลักไม้ ซึ่งสะดวกและประหยัดเวลาในการเรียนมากขึ้น มีแนวคิดและผลักดันให้จัดตั้งกองทุนการแกะสลักไม้ โดยมุ่งหวังให้มีช่างแกะสลักไม้ที่ผลิตผลงานที่มีคุณค่าด้านศิลปะและมีหลักประกันอย่างมั่นคงในอาชีพ

การที่ ครูคำอ้าย เดชดวงตา นำความรู้ด้านศิลปกรรม (การแกะสลักไม้) ที่ตนเองศึกษา ค้นคว้า ค้นพบ ทดลองจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น **ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ด้านศิลปกรรม (การแกะสลักไม้)** ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๔

นายคำอ้าย เดชดวงตา

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านศิลปกรรม (การแกะสลักไม้)

ครูคำอ้าย เดชดวงตา เป็นศิลปินด้านการแกะสลักไม้ เป็นผู้ริเริ่มการสอนแกะสลักไม้ด้วยวิธีการสมัยใหม่ ใช้ชุดสื่อการสอนสำเร็จรูป มีแนวคิดในการใช้ทรัพยากรไม้อย่างคุ้มค่าและถูกกฎหมาย เป็นผู้ที่มีแนวคิดนำสมัย ประสานประโยชน์ และใช้บ้านของตนเองเป็นสถานที่ถ่ายทอดการแกะสลักไม้ ตั้ง “ศูนย์ส่งเสริมชุมชนหัตถกรรม”(บ้านช้าง) ขึ้น รวมทั้งมีแนวคิดในการจัดตั้ง กลุ่มกองทุนการแกะสลักไม้ เพื่อให้ช่างแกะสลักไม้มีความมั่นใจ และมั่นคงในอาชีพ สามารถสร้างสรรค์งานศิลปะที่มีใจมุ่งเพียงการค้าเท่านั้น

สภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้

ครูคำอ้าย เดชดวงตา เกิดที่จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้และมั่งคั่งด้วยศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่ละเมียดละไม ประกอบกับเมื่อเล็กๆ ได้คลุกคลีกับบิดาซึ่งเป็นช่างไม้ และสืบเชื้อสายมาจากปู่ซึ่งเป็นช่างแกะสลัก

นายอินตา เดชดวงตา บิดาของครูคำอ้ายมีอาชีพหลักคือการทำสวนเมี่ยง แต่ด้วยความขยันขันแข็งไม่ย่อหนึ่ง ประกอบกับอาชีพทำสวนเมี่ยงไม่พอกับรายจ่าย จึงรับจ้างเป็นช่างไม้ ทำเครื่องเรือนต่างๆ เช่น บานประตู หน้าต่าง ฝีมือของนายอินตานี้สืบเนื่องมาจากปู่ของครูคำอ้าย (นายโด่ง เดชดวงตา) ซึ่งเป็นช่างแกะสลักผู้มีฝีมือ ผลงานที่ยังคงอยู่คือหน้าบันของวิหารวัดแม่ณะ ซึ่งมีความสวยงาม ประณีตปรากฏอยู่จนปัจจุบัน และด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ครูคำอ้ายมีความสนใจในการแกะสลัก การปั้นมากเป็นพิเศษ ฝีมือผลงานของครูคำอ้ายจึงโดดเด่น มีเอกลักษณ์แตกต่างจากงานช่างเก่าๆบางท่าน ความใกล้ชิด ซึมซับ รับรู้ความงดงาม ความประณีตของงานศิลปะตั้งแต่เด็กนั้นส่งผลใหญ่หลวงต่อมา

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

ครูคำอ้ายนั้นกำพร้ามารดาตั้งแต่อายุ ๗ ปี บิดาได้พาไปฝากไว้กับบาทหลวงในศาสนาคริสต์ ซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์ส่งเสียให้เรียนหนังสือจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จากโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่

ในวัยเด็กนั้นครูคำอ้ายมีความถนัดใน งานปั้นดิน ซึ่งเคยได้รับรางวัลจากการประกวดทั้งในระดับโรงเรียน และระดับอำเภอ แม้เมื่อเรียนในระดับมัธยมศึกษาก็ได้ฝึกฝนการแกะสลักไม้เนื้ออ่อน แกะสลักต้นเทียนพรรษา ซึ่งขณะการประกวดได้รับรางวัล นำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียนอยู่เสมอ

บาทหลวงผู้ให้การอุปถัมภ์เห็นว่าครูคำอ้ายสนใจในเรื่องแกะสลัก จึงได้สนับสนุนเงินทุนการศึกษา ซึ่งครูคำอ้ายเคยเล่าว่า “ท่านบอกว่าเป็นเงินก้อนสุดท้ายที่จะสนับสนุนการเรียนและจะไม่ให้อีกแล้ว...เราก็มเริ่มคิดสิ

คราวนี้ต้องเอาดีให้ได้...ไม่จั้นแย่นะ...”

ครูสอนแกะสลักให้ครูคำอ้ายคนแรกชื่อ แม่ครูแก้ว ซึ่งเป็นช่างแกะสลักที่มีชื่อเสียง การฝึกแกะสลักครั้งแรกคือการแกะสลักช้าง โดยฝึกแกะสลักตามแบบอย่างสอนแบบตัวต่อตัว และต้องหมั่นถามไถ่ครูอยู่เสมอ หากไม่ถามครูก็จะไม่อธิบายไม่สาธิตให้ดู ช่วงระยะเวลา ๓ เดือนที่เรียนกับแม่ครูแก้วนี้ ครูคำอ้ายได้ส่งผลงานแกะสลักประกวดได้รับรางวัลที่ ๒ ในการประกวดฝีมือระดับท้องถิ่น ทำให้เกิดความคิดอยากเป็นช่างแกะสลักไม้ได้เก่งๆ และอยากได้เทคนิควิธีการใหม่ๆ เพิ่มเติมมากขึ้น

ในเวลาต่อมาครูคำอ้ายได้เข้าฝึกแกะสลักไม้กับ ครูมานิตย์ แยมกัน ซึ่งเป็น การเรียนแบบโบราณที่ศิษย์ต้องช่วยทำงานบ้าน รับใช้ครู ช่วยแกะสลักไม้ให้ครูบ้าง โดยในครั้งนี้เป็นการฝึกแกะภาพคน แกะภาพพระพุทธรูป ครูมานิตย์ช่วยนำผลงานของครูคำอ้ายไปจำหน่ายที่ร้านนารายณ์กัณฑ์ ทำให้มีรายได้เฉลี่ยวันละ ๕๐ บาท ซึ่งนับว่าเป็นรายได้ที่ดี

ครูมานพ ไชยศรีวงศ์ เป็นครูคนที่ ๓ ซึ่งครูคำอ้ายได้ไปอาศัยเล่าเรียนอยู่กิน และรับใช้ครูโดยไม่เสียค่าเล่าเรียน ได้สอนการแกะสลักภาพลอยตัว การแกะตุ๊กตาชาวเขา ซึ่งที่นี้ผลงานของครูคำอ้ายได้ไปจำหน่ายในท้องตลาดที่เชียงใหม่และกรุงเทพฯ ในขณะที่เดียวกัน ก็ได้ส่งผลงานเข้าประกวดในงานต่างๆ เช่นงานฤดูหนาว และงานประเพณีต่างๆ และได้รับรางวัลมาโดยตลอด เป็นที่รู้จักและยอมรับจากคนทั่วไป ผลงานได้รับการประเมินมูลค่าสูงขึ้น เริ่มมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จัก

การเกิดองค์ความรู้

การออกมาเผชิญกับโลกนอกโรงเรียนซึ่งไม่มีคนคอยสนับสนุน ต้องออกมาพบกับความจริงในชีวิต เพื่อตามรอยค้นหาความต้องการของตนเองนั้น แม้จะขมขื่นบ้างในตอนต้น หากแต่ผลที่ได้ก็น่าภาคภูมิใจยิ่ง

การเรียนแกะสลักไม้กับครูในท้องถิ่น ซึ่งไม่มีรูปแบบไม่มีหลักสูตร ไม่มีคาบเวลาที่แน่นอน การเรียนแบบเก่านั้นบางครั้งทำให้ลูกศิษย์รู้สึกว่าครูหวงวิชา กลัวศิษย์จะมีความรู้ความสามารถเท่าเทียมหรือเก่งกว่าครู เมื่อไม่ถามได้ครูก็จะไม่บอก ไม่สอน จะต้องคอยดูคอยทำเอาเอง ด้วยเหตุนี้ทำให้ครูกำอ้าย มีความคิดที่จะจัดตั้ง “ศูนย์ส่งเสริมชุมชนหัตถกรรม” ขึ้นเพื่อสอนการแกะสลักไม้ด้วยใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความเป็น “ครูช่าง”

ครูกำอ้าย เติบโตมาจากครอบครัวชนบท ฐานะยากจน ชีวิตที่ผ่านมาเป็นชีวิตที่มีการต่อสู้ ดิ้นรนต่อปัญหาและอุปสรรคมาตลอด นับตั้งแต่การเข้ารับการศึกษาเล่าเรียนที่ได้รับการอุปถัมภ์คำชูกจากองค์กรคริสตจักร การสมัครเข้าศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการแกะสลักจากครูช่างท้องถิ่น โดยใช้แรงงานตนเองเป็นสิ่งทดแทนค่าเล่าเรียน นอกจากนั้นยังจะต้องขวนขวายเสาะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองด้วยการเข้าร่วมแสดงงานและศึกษาดูงาน จากการจัดนิทรรศการแสดงผลงานทางศิลปะในโอกาสต่างๆ เสมอมา

แม้ว่าเนื้อหาวิชาการแกะสลักที่ครูกำอ้ายได้มานั้น มิใช่ได้มาอย่างง่ายดาย หากแต่ต้องอาศัยความอดทน หนักเอาเบาสู้ ครูกำอ้ายกลับไม่เคยคิดหวงแหนวิชา จึงพยายามเผยแพร่สิ่งตัวเองรู้ออกไปให้กว้างขวางด้วยวิธีการต่างๆ

การเรียนรู้ของครูกำอ้าย จึงเปี่ยมคุณค่าอย่างยิ่งต่อการสืบสานศิลปะการแกะสลักไม้ เป็นการถ่ายทอดสายธารแห่งวัฒนธรรมประเพณี ส่งผลให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคม มีอาชีพและรายได้ และที่สำคัญคือการสร้างสรรค์ศิลปะบริสุทธิ์ ซึ่งมีคุณค่ามหาศาลมิอาจประมาณค่าได้

การถ่ายทอดองค์ความรู้

ครูกำอ้ายได้ถ่ายทอดการแกะสลักไม้ให้แก่ลูกศิษย์จำนวนมาก ทั้งที่อยู่ในชุมชนใกล้เคียง ผู้สนใจจากต่างจังหวัด และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยใช้วิธีการสอนที่ปรับเปลี่ยนยุคต่อลักษณะการสอนแบบดั้งเดิมคือการสอนตัวต่อตัว สอนให้ปฏิบัติจากของจริง และการสอนโดยใช้สื่อสำเร็จรูป ทำให้การเรียนการสอนสะดวกและประหยัดเวลาขึ้นมาก

แนวคิดในเรื่องการถ่ายทอดศิลปะการแกะสลักนั้น เกิดจากแรงบันดาลใจตั้งแต่เริ่มเรียนการแกะสลักไม้ซึ่งไม่มีหลักสูตร ไม่มีคาบเวลา บางครั้งทำให้เหมือนครูหวงวิชา ไม่ยอมสอนทั้งหมด เพราะเกรงศิษย์จะเก่งกว่าครู แต่ครูคำอ้ายได้คิดค้นวิธีการทุกรูปแบบในการช่วยให้เกิดการถ่ายทอดศิลปะการแกะสลักไม้ให้มากที่สุด ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...วิ่งเต้นทั้งปัจจัยส่วนตัวและก็ขอความร่วมมือจากทางจังหวัดด้วย การฝึกกันไปแบบโบราณมีลูกศิษย์มากินนอนอยู่กับบ้านแบบครูช่างสมัยก่อนคอยแนะคอยสอนวิธีการให้ ส่วนแนวทางก็ขึ้นอยู่กับความคิดของแต่ละคน อยากให้ชาวบ้านแถวนี้มีความรักถิ่นเกิดคงไว้ในความรู้สึกด้านกราฟแมนชิฟเหมือนเมื่อก่อนที่ทำเข้าของใช้กันเอง เวลาออกไปเลี้ยงควายเห็นแขนงไม้ข้างทางก็ใช้มีดเหลาเป็นนกเป็นไก่ หรืออะไรที่เห็นอยู่ทุกวัน เป็นเสน่ห์บริสุทธิ์ไร้มายาของพื้นบ้านจริงๆ เดียวนี้สังคมเปลี่ยนไปเยอะ ราคาที่ดินสูงขึ้นมีนายทุนกว้านซื้อไปทำรีสอร์ท ชาวบ้านขายที่ดินเอาเงินไปซื้อรถยนต์ ที่วีแต่แล้วก็กลับมาเป็นลูกจ้างในที่ดินของตัวเอง เพราะทนไม่ได้กับการพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่สภาพแวดล้อมที่คุ้นเคย วิญญาณของความทรงจำที่เคยภาคภูมิใจในตนเองสูญหาย ความคิดสร้างสรรค์ถูกทำลายลงสิ้น ความสดชื่นมีชีวิตชีวาในงานหายไป อยู่แบบไม่มีอะไรดีขึ้นมาเศร้าใจเหลือเกิน เหมือนช่างแกะสลักตามโรงงานที่เชียงใหม่แกะสวยฝีมือดี แต่มีสภาพเป็นเพียงแค่นกนางแอ่น แก้วแก้วสั้แกะลายไหนก็ต้องทำ ตอกโป้งๆ ให้นักท่องเที่ยวดู ถึงเวลาตอกบัตรกลับบ้านดูแล้ววันทอซังกะตายไปวันๆ ก็ได้แต่หวังว่า การที่มีศูนย์ฝึกแบบนี้ในชุมชนจะทำให้เกิดการรวมตัวกันของช่างฝีมือ สามารถหารายได้อยู่กับถิ่นของตนเองไม่ต้องดิ้นรนไปทำงานต่างบ้านต่างเมือง มีความเป็นอิสระในการทำงาน ไม่ต้องขึ้นอยู่กับนายทุน เท่านั้นผมก็พอใจแล้วครับ” (บทสัมภาษณ์จากหนังสือ EXPRESSION ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๓๔)

“ศูนย์ส่งเสริมชุมชนหัตถกรรม” ที่ครูคำอ้ายได้จัดตั้งขึ้นเป็นสถานที่ฝึกการแกะสลักไม้แก่บุคคลผู้สนใจในท้องถิ่น เป็นการสอนแบบพื้นบ้าน สอนตามอรรถาธิบาย ที่ผ่าน

มาการสอนแกะสลักไม้ เป็นการสอนเพียงแค่นี้ให้แกะสลักไม้ได้ ก็จะไปหางานทำ ไปรับจ้างแกะสลักตามโรงงาน หรือแกะเองตามลำพัง มีเป้าหมายเพียงให้ขายชิ้นงานได้ แม้ว่าฝีมือการแกะยังไม่ดีพอ ครูคำอ้าย จึงมีแนวคิดที่จะฝึกผู้มีฝีมือให้เกิดความชำนาญยิ่งขึ้น ให้เป็นช่างแกะสลักที่ผลิตงานศิลปะมากขึ้น จึงดำเนินการขอจัดตั้งเป็นสถานที่เรียน โดยขออนุญาตตั้งศูนย์ส่งเสริมชุมชนหัตถกรรมเป็นโรงเรียนสอนอาชีพพระยาสัน [(โรงเรียนประเภท ๑๕(๒)] ซึ่งได้รับการอนุญาตแล้วเมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๒

ครูคำอ้ายได้ทำโครงการประสานงานกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดลำปาง จัดตั้งเป็นศูนย์ส่งเสริมชุมชนหัตถกรรม จัดสอนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๓ และได้จัดเป็นสถานที่แสดงผลงานแกะสลักให้แก่ผู้สนใจได้มาศึกษาได้เห็นฝีมือของช่างแกะสลัก นอกจากนี้ครูคำอ้ายยังได้ขอความสนับสนุนจากองค์กรอุตสาหกรรมป่าไม้ (อป.) ขอความร่วมมือในการใช้ไม้ที่ถูกกฎหมายมาเป็นวัสดุสำหรับฝึกแกะสลัก ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างดีมาจนถึงปัจจุบัน

วิญญานครูช่างแกะสลักไม้

ความแตกต่างของครูคำอ้ายจากครูสอนแกะสลักไม้คนอื่น ๆ คือการสอนโดยใช้จิตวิญญานของความเป็นครูช่างที่ต้องการให้ศิษย์ทำงานศิลปะ มิใช่เป็นเพียงช่างแกะสลักไม้ที่ทำงานแลกเงิน โดยไม่เกรงว่าลูกศิษย์จะเก่งกว่า มีฝีมือเหนือกว่า การริเริ่มการตั้งกองทุนเพื่อสร้างความมั่นคง และการช่วยเหลือกันเองในกลุ่มให้แก่ผู้มาเรียนแกะสลักไม้ การสอนที่ปรับประยุกต์ลักษณะการสอนแบบดั้งเดิมคือการสอนตัวต่อตัว สอนให้ปฏิบัติจากของจริง และการสอนโดยใช้สื่อสำเร็จรูป ซึ่งครูคำอ้ายได้แนวคิดมาจากญี่ปุ่น ทำให้การเรียนการสอนสะดวกและประหยัดเวลายิ่งขึ้น

ความรู้ของครูคำอ้ายนั้น มิได้แตกต่างจาก “สล่า” (ช่าง) คนอื่นๆ หากแต่ครูคำอ้ายได้สอดใส่จิตวิญญาน และเจตนาอันบริสุทธิ์ในชิ้นงาน ภูมิรู้ของครูคำอ้ายเกิดจากความคิดที่ต้องการจะยกระดับของผู้เป็นช่าง ให้สร้างสรรค์งานศิลปะบริสุทธิ์ มิใช่เพียงพาณิชย์ศิลป์

ความพยายามในการคิดค้นรูปแบบวิธีการสอนการแกะสลักไม้ที่ง่าย สะดวกต่อการเรียนรู้ เช่น ชุดสื่อการสอนสำเร็จรูป การจัดทำเอกสารคู่มือการแกะสลักที่มีภาพประกอบชัดเจน พร้อมคำอธิบาย ทำให้สะดวกและเรียนรู้ได้ง่าย

นอกจากนี้แล้วครูกำอ้าย ยังมีแนวคิดในการตั้งกลุ่มกองทุนการแกะสลักไม้ เพื่อรองรับชิ้นงานจากผู้มาเรียนแกะสลักไม้ มีการบริหารจัดการที่ครบวงจร เพื่อเป็นหลักประกันอย่างมั่นคง

ครูกำอ้ายได้สร้างสรรค์ผลงานจากภูมิปัญญา ของตนเองจำนวนมาก ผลงานดังกล่าวจะอยู่ที่หน่วยงานสถาบันและเอกชน เช่น

- หน้าบันหอคำ ไร่แม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
- ธนาคารแห่งประเทศไทย กรุงเทพฯ ฯ
- ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือ จังหวัดลำปาง
- ประติมากรรมต่างวิหารวัดหัวเวียง อำเภอเมืองน่าน
- รูปจำหลักเทพเจ้าแห่งความสมบูรณ์ หน้าปราสาทพระศรีอริย์ ด้านหน้าออกสู่ทะเลลบุรี
- สำนักงานสถาปนิก ๔
- บ้านคุณอุเทน เตชะไพบูลย์
- โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง

การที่ ครูกำอ้าย เดชดวงตา เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม (แกะสลักไม้) เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

ครูคำอ้าย เดชดวงตา ปัจจุบันอายุ ๕๔ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ ที่บ้านแม่ณะ ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นบุตรของนายอินตาและนางปวน เดชดวงตา สมรสกับนางสาวนิศยา กาสติบ มีบุตร ๓ คน ภายหลังภรรยาเสียชีวิต จึงสมรสใหม่กับนางสาวสมควร คำพาสี มีบุตรสาว ๑ คน

การศึกษา

- จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จากโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่
- เรียนแกะสลักจากช่างพื้นเมือง

เกียรติคุณที่ได้รับ

พ.ศ. ๒๕๐๓

- ๒๕๑๒ - รางวัลที่ ๒ ในการประกวดแกะสลักในงานฤดูหนาว จังหวัดเชียงใหม่
- รางวัลที่ ๑ ในการประกวดของที่ระลึก “เคหะศิลป์” ครั้งที่ ๑๑ ของสภาสตรีแห่งชาติ กรุงเทพฯ ฯ

พ.ศ. ๒๕๑๓ - รางวัลชมเชย ในการประกวดผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักงานสัปดาห์แห่งการส่งเสริมอุตสาหกรรม และเฉลิมฉลองปีการเพิ่มผลผลิตแห่งเอเชีย กระทรวงอุตสาหกรรม

- รางวัลโล่ทองลงยา งานแสดงสินค้าไทย ครั้งที่ ๕ ของหอการค้าไทย

พ.ศ. ๒๕๑๔ - รางวัลที่ ๒ การแกะสลักไม้งานแข่งขันฝีมือช่างและนิทรรศการอาชีพฝีมือแรงงานแห่งชาติ ของคณะกรรมการพัฒนาฝีมือแรงงานแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย

พ.ศ. ๒๕๑๕ - รางวัลเหรียญทองแกะสลักไม้ งานแสดงสินค้าไทยของหอการค้าไทย

พ.ศ. ๒๕๑๖ - รางวัลที่ ๑ งานแกะสลักไม้การประกวดสินค้าไทย ครั้งที่ ๑

- รางวัลที่ ๑ งานแกะสลักไม้ในงานฤดูหนาว จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๓๒ - ได้รับคัดเลือกให้ส่งผลงานเข้าร่วมการแสดงผลนิทรรศการศิลปะทั้งในและต่างประเทศ

พ.ศ. ๒๕๓๕ - ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ที่มีผลงานดีเด่นสาขาทัศนศิลป์ (วิจิตรศิลป์ ประติมากรรม) จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๕๔๔ - ได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

นายจอห์น โอโดเชา

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

คำประกาศเกียรติคุณ

นายจอ尼 โอโตะเซา

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ครูจอ尼 โอโตะเซา สืบเชื้อสายปกากะญอมาจากบรรพบุรุษ เกิดเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๔๘๕ ที่จังหวัดเชียงใหม่ เกิดและเติบโตมากับป่า ทำให้ครูจอ尼มีความรักความผูกพันกับป่าและวิถีชีวิตของชาวปกากะญออย่างแนบแน่น ต่อมาเมื่อเห็นว่าการเจริญทางวัตถุ ทำให้พลังทางวัฒนธรรมของชุมชนปกากะญออ่อนแอลง ป่าไม้ ต้นไม้ ต้นน้ำ ลำธาร เสื่อมโทรมลง ครูจอ尼ซึ่งขณะนั้นเป็น “พ่อหลวง” (ผู้ใหญ่บ้าน) ได้ชักชวนผู้นำกลุ่มชาวเขา ๑๓ ชนเผ่าร่วมกันจัดทำแผนดูแลรักษาป่าไม้ต้นน้ำลำธาร ทำเกษตรเชิงอนุรักษ์ บวชต้นไม้ ๕๐ ล้านต้น จัดตั้งธนาคารข้าว รวมกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ ๑๐๐ องค์กร เพื่อร่วมมือแก้ปัญหาที่ดินทำกิน จัดตั้งเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่วาง ๔๐ หมู่บ้าน ครูจอ尼มุ่งมั่นในการถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อของปกากะญอซึ่งเกื้อกูลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลแก่กลุ่มเครือข่ายชาวเขา ๑๓ ชนเผ่า ลูกหลานปกากะญอและผู้สนใจ รวมทั้งร่วมประชุม เป็นวิทยากร เพื่อเผยแพร่แนวคิดในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้แก่ภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง มาตลอด โดยมุ่งหวังที่จะสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่ทุกคนในสังคม

การที่ ครูจอ尼 โอโตะเซา นำความรู้ด้าน การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ที่ตนเองศึกษาค้นคว้า ค้นพบ ทดลองจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปแก้ไขปัญหาค้นพบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี ให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๔

นายจอนิ โอโดเชา

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ครูจอนิ โอโดเชา เป็นผู้นำ ของชาวเขา ๑๓ ชนเผ่าในประเทศไทย อยู่ที่ดอยแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ มีบทบาทสำคัญในการช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยใช้แนวคิดทางวัฒนธรรมของปกากะญอตามเชื้อสาย เผ่าพันธุ์ของครูจอนิ และเป็นผู้นำในการถ่ายทอดแนวคิดตลอดมา

สภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้

ดอยแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงที่ครูจอนิเป็นเด็กนั้น อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณไม้ สัตว์ป่า ผืนแผ่นดินอ้อมเอิบอุดมสมบูรณ์ งดงามด้วยประเพณีวัฒนธรรมของปกากะญอที่ต่างพึ่งพิงช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ครูจอนิเกิดในช่วงที่มีทหารญี่ปุ่นเข้ามาอนอยู่ในหมู่บ้าน และชาวปกากะญอเชื่อว่าเด็กที่เกิดจะเป็นวิญญาณที่มากับคนที่มาในหมู่บ้านในช่วงนั้น ครูจอนิ จึงได้ชื่อว่า “แจแปนนิ” แต่เมื่อไปทำทะเบียนราษฎร ที่ว่าการอำเภอ เจ้าหน้าที่ฟังเสียงผิดจึงเขียนเป็น “จอนิ” มาจนปัจจุบัน

ผลของสงครามทำให้เกิดความอดอยาก ทุกข์ยาก ไปทั่วทุกถิ่นครูจอนิเองก็ต้องเผชิญชะตากรรมอย่างหนัก ไม่มีข้าวจะกินและซักร้ายยังต้องเผชิญกับโรคท้องร่วงที่ระบาดไปทั่วหมู่บ้าน

ครูจอนิโชคไม่ดีมาแต่เด็ก แม่ซึ่งเป็นพี่สาวคนโตเสียชีวิตด้วยโรคท้องร่วง ส่วนพ่อติดยาฝิ่นจนไม่สามารถทำงานใดๆ ได้ ผลสุดท้ายก็อพยพไปอยู่ที่อื่นทิ้งให้ครูจอนิอยู่กับพี่สาวอีก ๒ คนในหมู่บ้าน

ด้วยความรักน้องชาย พี่สาวแม้จะยังเด็กอยู่มากก็เลี้ยงดูน้องชายในทุกวิถีทางที่จะทำให้มีข้าวกินประทังชีวิต โดยมีชาวบ้านคอยเกื้อหนุนจนเจอบ้างตามมีตามเกิด ต่อมาไม่นานนักพี่สาวคนหนึ่งตาบอดเนื่องจากการกินอาหารผิด และในที่สุดพี่สาวอีกคนก็เสียชีวิตลงด้วย พ่อจึงกลับมาเพื่อเลี้ยงดูครูจอนิในช่วงท้ายของชีวิต ถึงแม้จะดูแลครูจอนิไม่ดีนัก แต่ครูจอนิก็รักและผูกพันกับพ่อมาก เพราะได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันจนกระทั่งพ่อจากโลกนี้ไป

อ๋อมกอดพระเจ้า สุโลกกว้าง

ครูจอนิได้สัญชาติไทยเมื่ออายุ ๑๒ ปี สิ่งที่ยึดติดไว้ในความทรงจำก็คือ เจ้าหน้าที
ของบ้านเมืองมิได้ชื่นชอบปกาเกอญอ และมักเรียกด้วยความดูถูกเหยียดหยามว่า
“พวกยาง”

ครูจอนิทำนาปลูกข้าวไร่ เลี้ยงควาย ตั้งแต่
รู้ความจนอายุ ๑๗ ปี ได้รู้จักกับบาทหลวงเซกินอด
แห่งโรงเรียนกะเหรี่ยงแม่ปอนในอำเภอจอมทอง
จังหวัดเชียงใหม่ ครูจอนิจึงเปลี่ยนมานับถือศาสนา
คริสต์ และเป็นเด็กปกาเกอญอกลุ่มแรกที่ติดตาม
บาทหลวงเซกินอดเข้าไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนแม่ปอน
เรียนอยู่ ๘ เดือน จึงกลับมาหมู่บ้าน และเรียนต่อ
เพิ่มเติมจนจบการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ ๓ ในภายหลัง

ความเจริญด้านวัตถุของสังคมบริโภค

ทำให้พลังทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอญออ่อนแอลง ระบบแรงงานพึ่งพาอาศัยกัน
เปลี่ยนเป็นเงินแลกกับแรงงาน คนหนุ่มคนสาวมุ่งหน้าเข้าสู่เมือง ซึ่งมีได้เป็นเพียงการ
โยกย้ายถิ่นฐานทางกายเท่านั้น แต่หมายถึงการถอดถอนวิถีชีวิตออกจากเบ้าหลอมทาง
วัฒนธรรมของชาวเผ่าด้วย นอกจากนี้ที่ดินของชุมชน ป่าไม้ สัตว์ป่าถูกทำลายลงอย่าง
รวดเร็ว

สิ่งแรกที่ครูจอนิลงมือทำ คือการประกาศชักชวนชาวปกาเกอญอบ้านหนองเต่า
และชุมชนใกล้เคียงจับมือกันพิทักษ์ป่าไม้ของชุมชนไว้ แน่นนอนว่าชาวปกาเกอญอ
บางส่วนเห็นด้วย แต่บางส่วนเริ่มหันเหออกจากคำสอนดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ครูจอนิเริ่ม
งานอนุรักษ์ป่าตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๑๖ ควบคู่กับการสร้างกิจกรรมการพัฒนา เพื่อแก้ปัญหา
ความอดอยาก ทั้งธนาคารข้าวและกลุ่มอาชีพต่างๆ ซึ่งงานที่ครูจอนิทำมีทั้งสำเร็จและ
ล้มเหลว แม้ว่าจะไม่สามารถเอาชนะปัญหาได้ทั้งหมด แต่โลกทัศน์ก็กว้างขึ้นจากการได้
พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากคนอื่นในสังคม งานสำคัญๆ ที่ครูจอนิริเริ่มทำมีดังนี้

- รวมกลุ่มชาวเขา ๑๓ ชนเผ่าในประเทศไทย เพื่อจัดทำนโยบายและแผนการ
พัฒนาชนเผ่าต่างๆ เพื่อดูแลรักษาป่าไม้ ดินน้ำ ลำธาร และทำเกษตรเชิงอนุรักษ์

- ดำเนินการบวชต้นไม้ ๕๐ ล้านต้น เนื่องในวโรกาส ปีกาญจนาภิเษก พ.ศ.

๒๕๓๕

- จัดตั้งกลุ่มธนาคารข้าว

- ตั้งเครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ ๑๐๐ องค์กร เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน

- ตั้งเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่วาง ๔๐ หมู่บ้าน

- จัดให้มีการเรียนนอกระบบโรงเรียน เพื่อให้ลูกหลานปกาเกอะญอเรียนรู้วิถีชีวิต ภาษา ความเชื่อ วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง ซึ่งต่อมาได้รับการยอมรับจากครูในโรงเรียนและเป็นต้นแบบของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในเวลาต่อมา

การเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์เมื่ออายุ ๑๗ ปี ทำให้ครูจอนี้ได้ศึกษาพระคัมภีร์และได้ข้อสรุปว่า นอกจากการเดินไปข้างหน้าแล้ว คนเรายังมองย้อนหลังถึงความเป็นมาของตนให้ลึกซึ้งด้วย ครูจอนิพบว่าปกาเกอะญอ มีระบบความเชื่อที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างพึ่งพาอาศัยและดูแลสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี เช่น

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ปกาเกอะญอเรียกสิ่งสูงสุดเหนือธรรมชาติว่า ต่า ที ต่า เต๊ะ หมายถึง ผู้สร้าง เจ้าของความถูกต้อง เจ้าของคุณธรรม เจ้าของสัจธรรม เจ้าแห่งความยุติธรรม และเป็นต้นกำเนิดของทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นสิ่งสูงสุดที่ควบคุมและมองเห็นการกระทำของปกาเกอะญอทุกคน ต่า ที ต่า เต๊ะ สถิตยอยู่กับคนที่ทำดีและลงโทษผู้ทำความผิด

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ตำนานต้นกำเนิดของปกาเกอะญอที่เล่าไว้ว่าแรกเริ่มมนุษย์ผู้ชายเป็นผู้ให้กำเนิดลูกโดยการตั้งท้องที่น่องเมื่อคลอดออกมาพระเจ้าได้เอาเด็กคนนั้นสับให้ละเอียดแล้วโปรยออกไป มนุษย์เผ่าแรกที่เกิดจากการโปรยครั้งนั้น คือ เผ่าปกาเกอะญอ ซึ่งถือเป็นพี่น้องโตะและมีน้องอีกหลายเผ่าพันธุ์ปกาเกอะญอจึงยึดมั่นว่า “ชนทั้งโลกล้วนเป็นพี่น้องกัน” ความสัมพันธ์นี้อธิบายโดย “บระ” (Bga) หมายถึง “การเกิดใหม่การใช้ชีวิตใหม่” มีจุดเริ่มต้นที่การแต่งงาน พิธีกรรมการกินบระ หมายถึงการเชื่อม “บระ” ของฝ่ายหญิงและฝ่ายชายเข้าด้วยกัน เป็นกฎเกณฑ์การสืบทอดเชื้อสาย ต่อเชื่อม และผูกพันเครือญาติเข้าด้วยกัน

๓. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ รูปธรรมของธรรมชาติในสังคมปกาเกอะญอ คือ ที่ดิน (นา ไร่) ต้นไม้ ป่าไม้ น้ำ สัตว์ (สัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง) เครื่องมือ เครื่องใช้ที่คนสร้างขึ้น ปกาเกอะญอไม่มีระบบกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน เพราะที่ดินนั้น ต่า ที ต่า เต๊ะ เป็นผู้สร้างระบบการผลิตแบบรวมหมู่ และการจัดการ ที่ดินจึงเป็นหัวใจสำคัญของการผลิต ที่ดินทำกินจะมี ๓ แห่งหมุนเวียนกันทำการเพาะปลูกทุกปี เพื่อให้ต้นไม้เติบโตขึ้นมาใหม่ และรากของต้นไม้ที่ตัดไปเน่าเปื่อยเป็นปุ๋ยการจัดความสัมพันธ์เช่นนี้นับว่ามีความเหมาะสมไม่เร่งรัดธรรมชาติ ให้ความสำคัญในการฟื้นตัว เป็นกระบวนการสร้างปุ๋ยโดยธรรมชาติ มีเป้าหมายในการสร้างสรรค์ ทำเกษตรแบบธรรมชาติ ไม่ใช่สารเคมี เพื่อฟื้นฟู อนุรักษ์ป่าไม้ ดูแลรักษาต้นน้ำ ป่าชุมชน และกิจกรรมอื่นๆ ที่ให้ความมั่นคงแก่ชีวิตตนเอง

เกิดองค์ความรู้ “เปรียบเทียบคนขาเลีย”

ความมุ่งมั่นของครูจอนิ ในการทำหน้าที่ของมนุษย์คนหนึ่งที่เกิดมาบนโลก เกิดจากประสบการณ์ แนวคิดที่ผ่านการครุ่นคิด การเรียนรู้ การสังเกตการเปิดใจรับความคิดที่แตกต่าง ครูจอนิเคยเล่าว่า

“ผมได้ข้อคิดจากพระคัมภีร์ว่าผมอยู่ในฐานะของคนขาเลีย ร้องให้คนพาไปหาพระเยซูเจ้าพระเยซูอยู่ที่ไหนร้องไปเรื่อย ๆ คนแบบนี้มีความเชื่อ ต่อมาพระเยซูก็รักษาขาให้จนหาย ผมว่ามีคนประเภทขาเลียนี้อยู่ จะร้องไปเรื่อย ๆ จะได้ผลหรือไม่ได้ผลยังไม่รู้ ผมเหมือนกับคนตาบอด อ่านหนังสือไม่ได้ พูดภาษาอังกฤษไม่ได้ จะเที่ยวไปไหนก็ไม่มีสตางค์ นอกจากว่าจะมีคนส่งไป ไม่ว่าจะไปไหน ผมจะร้องไปเรื่อย ๆ ร้องไปตามหน้าที่ของเรา หน้าที่ของคนขาเลียคนตาบอดให้ดีที่สุด จะมีคนเห็นใจหรือเปล่า ผมว่าพระเยซู ยังเห็นใจเราเดินได้แล้วก็เดินไป ผมจะร้องไปเรื่อย ๆ ลูก ๆ หลาน ๆ ก็คงจะเดินได้ในชั่ววันหนึ่ง”

ผลจากการชักชวนชุมชนและชาวเขาเผ่าไทย ๑๓ เผ่า จับมือกันพิทักษ์ป่าไม้ของชุมชนการตั้งเครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือเพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน การตั้งเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่วาง การจัดให้มีการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้ป่าเกาะญอเรียนรู้วิถีชีวิต ภาษา ความเชื่อ วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง นับเป็นการเชื่อมความคิดความเข้าใจระหว่างคนพื้นราบและชาวเขาอย่างดี

การถ่ายทอดแนวคิด

ปัจจุบันป่าไม้ได้รับการดูแลใกล้ชิดจากคนในชุมชนชาวเขา ซึ่งครั้งหนึ่งชาวเขานี้เองที่ถูกมองว่าเป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่า แม้จะยังไม่เห็นผลในปัจจุบันหากแต่แนวคิดจิตสำนึกที่ครูจอนิพยายามสร้าง กระตุ้นให้เกิดความตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติซึ่งเกื้อหนุนชีวิตและสรรพสิ่ง เปรียบดังต้นไม้ที่ยังรากลึกลงไปในวัฒนธรรมปกาเกอะญอแผ่กิ่งแตกยอดออกไปเป็นพุ่มใหญ่ใบกว้างเป็นต้นไม้ที่เติบโตอย่างเข้มแข็ง ครูจอนิคือคนผู้เข้มแข็งในรากเหง้าของตนเองเท่าทันโลกกว้างและการเปลี่ยนแปลงทั้งมวล คือต้นไม้ใหญ่ที่แผ่ร่มเงาแก่ไม้เล็กให้เติบโตร่วมกันเป็นป่าไม้หลากหลายพรรณ และสักวันหนึ่งจะคืนความอุดมสมบูรณ์ให้กับธรรมชาติเหมือนที่เคยเป็นมาแต่อดีต

การที่ ครูจอนิ โอโดเฮา เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญา ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

ครูจอนิ โอโดเชา ปัจจุบันอายุ ๕๕ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ที่บ้านยางตะ
บนดอยแม่แจ่ม ใกล้บ้านแม่เขาะป้อคีหรือบ้านหนองเต่า หมู่ ๔ ตำบลแม่วิน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัด
เชียงใหม่ สมรสกับนางสาวริมู มีบุตรชาย ๕ คน บุตรสาว ๔ คน เคยเป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองเต่า

การศึกษา

จบการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ ๓

เกียรติคุณที่ได้รับ

พ.ศ. ๒๕๓๕	ได้รับการยกย่องเป็นคนดีศรีสังคม ปี ๒๕๓๕
พ.ศ. ๒๕๔๐	ได้รับการยกย่องเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๔๔	ได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

นายชูศักดิ์ หาดพรม

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านเกษตรกรรม (เกษตรผสมผสาน)

คำประกาศเกียรติคุณ

นายชูศักดิ์ หาดพรม

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านเกษตรกรรม (เกษตรผสมผสาน)

ครูชูศักดิ์ หาดพรม เกิดเมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๐ ที่จังหวัดน่าน เคยเผชิญกับปัญหาการเกษตรที่ลงทุนสูงแต่ผลตอบแทนไม่คุ้มค่า ทำให้เกิดแนวความคิดการทำเกษตรแบบพึ่งพาตนเองหรือเกษตรผสมผสานขึ้น ครั้นต่อมาเมื่อได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้นำหมู่บ้าน จึงได้เผยแพร่แนวความคิดการทำเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง ทำให้มีผู้ร่วมดำเนินการเพิ่มมากขึ้น และขยายผลไปเป็นการทำเกษตรผสมผสาน งดใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และสารเคมีต่างๆ ทำให้ผืนดินที่เสื่อมโทรมค่อยๆ พลิกฟื้นกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง

ครูชูศักดิ์ ต้องการขยายแนวความคิดการทำเกษตรพึ่งพาตนเอง และมุ่งมั่นตั้งใจที่จะช่วยให้เกษตรกรมีชีวิตที่ดีขึ้น สามารถกำหนดอนาคตและชีวิตของตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี จึงได้จัดตั้ง “บ้านแสงเทียน” เพื่อให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เผยแพร่แนวความคิดการทำเกษตร ส่งผลให้เกิดเครือข่ายด้านเกษตรผสมผสานถึง ๑๘ กลุ่ม และเป็นศูนย์การศึกษาดูงานของเกษตรกรในประเทศและต่างประเทศ อาทิ ลาว เวียดนาม อังกฤษ เนปาล เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังคงดำเนินการเผยแพร่ความรู้และแนวคิดอยู่อย่างต่อเนื่องจนปัจจุบัน

การที่ ครูชูศักดิ์ หาดพรม นำความรู้ด้านเกษตรกรรม (เกษตรผสมผสาน) ที่ตนเองศึกษาค้นคว้า ค้นพบ ทดลองจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ด้านเกษตรกรรม (เกษตรผสมผสาน) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๔

นายชูศักดิ์ หาดพรหม

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านเกษตรกรรม (เกษตรผสมผสาน)

ครูชูศักดิ์ หาดพรหม เป็นผู้ขยายแนวคิดด้านเกษตรผสมผสานในจังหวัดน่าน โดยเน้นการพึ่งตนเอง ไม่ใช่สารเคมี โดยใช้ “บ้านแสงเทียน” ซึ่งเป็นที่ดินที่ใช้ทดลองแนวคิดและได้ผลดี จึงขยายเป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้สนใจและเกษตรกรทั่วไปทั้งในจังหวัดน่านและต่างจังหวัด นอกจากนี้ยังได้ริเริ่มจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ โดยเป็นศูนย์กลางในการขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่หายาก และเป็นพันธุ์แท้ ไร้ร่องและเป็นตัวกลางในการจำหน่ายพันธุ์พืชและสัตว์ดังกล่าว

สภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้

เมื่อครูชูศักดิ์ เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และออกมาช่วยพ่อแม่ทำการเกษตรตามอาชีพของครอบครัวนั้น สภาพพื้นที่ของบ้านหาดเกิด ตำบลเมืองจัง มิได้แตกต่างจากที่อื่นๆ ในจังหวัดน่าน นั่นคือทุกครอบครัวถูกส่งเสริมให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการพาณิชย์ ทั้งข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง เป็นการปลูกเพื่อให้ได้ผลผลิตจำนวนมาก ป้อนให้โรงงานอุตสาหกรรมและการส่งออกต่างประเทศ ในระยะแรกของการส่งเสริมเพื่อการพาณิชย์นั้น เกษตรกรต่างตื่นเต้น เพราะในช่วงแรกได้เงินเป็นกอบเป็นกำ จึงทำให้มีการกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) มาลงทุนซื้อเมล็ดพันธุ์ดีของบริษัทฯใหญ่ ซึ่งรับประกันว่าจะประกันราคาผลผลิต และซื้อปุ๋ยที่นับวันจะต้องเพิ่มปริมาณมากขึ้น

หากแต่สิ่งที่ครูชูศักดิ์ต้องเผชิญคือปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ เนื่องจากมีการปลูกมาก เมื่อมีผลผลิตมากราคาก็ต่ำลง ข้าวไร่ยิ่งปลูกไป ดินก็เสื่อมคุณภาพ ต้องเพิ่มจำนวนปุ๋ย ต้นทุนก็เพิ่มขึ้นโดยปริยาย ยิ่งนานวันก็ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ สุขภาพเริ่มทรุดโทรมจากการใช้สารเคมีและความทุกข์ใจที่ไม่สามารถคาดการณ์และกำหนดอนาคตของตัวเองได้

ชีวิตคือการต่อสู้

ปัญหาที่พบเห็นอยู่ทั่วไป ทำให้ครูชูศักดิ์หันกลับมามองตัวเอง มองเปรียบเทียบกับสมัยก่อน ครูชูศักดิ์กล่าวว่า “มองกลับไปสมัยปู่ย่าตายายว่า ทำไมเขาอยู่กันมาได้เลย เห็นว่าเขาปลูกพืชผักหลายอย่าง วันนี้เก็บนั้นวันโน้นเก็บนั้น มีให้เก็บกิน เก็บขายได้ทุกวัน เลี้ยงลูกมาได้จนโตตั้งหลายคน..เราต้องย้อนกลับมามองตัวเองแล้วว่าเรามาผิดทางหรือเปล่า...”

ครูชูศักดิ์ ครุ่นคิดกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น และพยายามหาทางออกโดยการอ่านหนังสือต่างๆ และพูดคุยปรึกษาเจ้าหน้าที่เกษตรกรในจังหวัด ประกอบกับกลุ่มอหิเมื่อนาน (ปัจจุบันเป็นมูลนิธิอหิเมื่อนาน) ได้เข้ามาให้คำแนะนำ ช่วยเหลือด้านวิชาการ จนในที่สุดก็ได้ข้อสรุปว่า “ต้องหันกลับไปใช้วิธีการของปู่ย่าตายาย...ปลูกให้พอกิน ปลูกเพื่อกิน ไม่ปลูกเพื่อขาย...ต้องพอกินก่อนเหลือจึงแบ่งกันกินหรือขาย...”

ประกายแห่งองค์ความรู้

ในช่วงระยะเวลาแรกที่เกิดแนวคิดในการทำเกษตรแบบพึ่งตนเองนั้น ครูชูศักดิ์ได้ทำการทดลองทำเกษตรผสมผสาน บนเนื้อที่ของตนเองจำนวนประมาณ ๒๒ ไร่ ก่อนแล้วก็ได้พบว่าจากการที่เคยพึ่งพาปัจจัยภายนอกเพื่อการผลิต เช่น การใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ใช้สารเคมีต่างๆ ก็หันมาพึ่งตนเองเป็นหลัก ลดการใช้สิ่งเหล่านั้นลง หันมาผลิตในแนวทางของการผสมผสานและเกื้อกูลกันระหว่างพืชกับสัตว์ สัตว์กับสัตว์ และพืชกับพืช โดยจัดสัดส่วนการผสมผสานให้เป็นไปอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด มีความสมดุลของสภาพแวดล้อมหรือความหลากหลายทางชีวภาพอย่างต่อเนื่อง อันทำให้เกิดผลในทางเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ เป็นต้น

องค์ความรู้ในบ้านแสงเทียนที่เมื่อทุกคนมาเยี่ยมชมจะต้องได้รับกลับไปทุกราย และทุกหมู่คณะ คือประสบการณ์และความรู้ในเรื่องของการทำเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง บ้านแสงเทียนจะมีตัวอย่างของการทำเกษตรที่เป็นของจริง เกิดขึ้นจริง และเห็นผลจริงๆ ความรู้ที่ผู้มาเยือนจะได้รับไป อาจจะสรุปโดยย่อดังนี้

● การฟื้นฟูและปรับปรุงดิน

แนวคิดในการฟื้นฟูและปรับปรุงดินก็คือ การอนุรักษ์หน้าดินโดยไม่ไถหน้าดิน ปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อคลุมดิน ไม่เผาทำลายวัชพืช แต่จะเอาเศษพืชและวัชพืชมา

คลุมดินไว้เพื่อให้เกิดความชุ่มชื้น ครั้นเมื่อเศษพืชและวัชพืชย่อยสลายก็จะกลับไปเป็นอาหารของพืชอีก

การปราบวัชพืชและศัตรูพืชนั้นก็ไม่ต้องใช้สารเคมี แต่หันมาใช้วิธีการทางชีวภาพแทน คือ การปลูกพืชหลายๆ ชนิดผสมผสานกัน พืชบางชนิดจะเป็นตัวกันแมลงมิให้มาทำลายพืชชนิดอื่นได้

● การขยายพันธุ์พืช ผัก และไม้ผล

การขยายพันธุ์ผัก เช่น ผักสวนครัวและผักที่เป็นหัวใต้ดิน ก็จะทำการเพาะเมล็ด โดยการเก็บเมล็ดจากต้นที่สมบูรณ์ ทำการเพาะเมล็ดโดยการทำนั้งร้าน ยกแปลงเพาะสูงจากพื้นดิน

การแก้ปัญหาโรคเน่าคอดินก็จะใช้เปลือกไข่บดผสมกับดินตากแดดทิ้งไว้ประมาณ ๑ อาทิตย์ แล้วโรยเมล็ดพันธุ์ที่ต้องการขยายลงในแปลง หมั่นดูแลรักษารดน้ำ เมื่อต้นกล้าโตพอประมาณก็แยกออกปลูกในแปลงที่เตรียมไว้

สำหรับไม้ผลก็จะขยายพันธุ์โดยการเสียบยอด ติดตา และทาบกิ่ง โดยจะต้องเลื่อยต้นพันธุ์พื้นบ้านให้เป็นต้นแม่ เมื่อโตและสมบูรณ์แล้วจึงจะนำกิ่งพันธุ์ดีมาขยายพันธุ์ต่อไป

● การขยายพันธุ์สัตว์

ชาวบ้านและผู้สนใจทั่วไปจะได้รับความรู้ เทคนิควิธีในการขยายพันธุ์สัตว์เลี้ยงต่างๆ อย่างละเอียด เช่น การขยายพันธุ์หมู พันธุ์เปิด - ไก่ พันธุ์ปลา พันธุ์กบ เป็นต้น

● การใช้หลักการจุลินทรีย์ธรรมชาติ (Effective Micro-organisms : EM)

ครูชูศักดิ์ได้นำหลักการของ EM ซึ่งคิดค้น โดยศาสตราจารย์ ดร.เทรูโอะ ฮิระ แห่งมหาวิทยาลัยวักิว ประเทศญี่ปุ่น มาประยุกต์ใช้ในการบำรุงดิน ซึ่งหลักการของ EM นี้เป็นการรวมเชื้อจุลินทรีย์ที่อากาศต้องการและไม่ต้องการเข้าไว้ด้วยกันเป็นจำนวนหลายชนิด เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันในธรรมชาติและทำให้เกิดผลดีแก่ดินอย่างถาวรขึ้น

การเรียนรู้จากประสบการณ์

ปัญหาที่พบทำให้ครูชูศักดิ์ตัดสินใจกลับมาเลือกทำการเกษตรผสมผสาน ซึ่งต้องลดการใช้ปุ๋ย สารเคมี และต้องปลูกพืชหลายๆ ชนิด วิธีการที่เลือกเป็นวิธีการที่แตกต่างจากเกษตรกรอื่นๆ โดยสิ้นเชิง

การเกษตรผสมผสาน โดยการปลูกพืชที่ต่างอายุ ต่างขนาด จึงทำให้ครอบครัวของครูชูศักดิ์มีรายได้อย่างต่อเนื่องทั้งปี มีพืชผักบริโภคอย่างพอเพียงและปลอดภัยจากสารพิษ ทำให้สุขภาพและพละนาถิยของคนในครอบครัวสมบูรณ์ไม่มีโรครักัยมาเบียดเบียน

นอกจากนี้ยังส่งผลต่อส่วนรวมโดยทางอ้อมอีกคือ เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าให้มีความสมบูรณ์อีกด้วย

ผลที่เกิดกับครอบครัวทำให้สมาชิกในครอบครัวมีกิจกรรมทำกันทั้งปีอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ต้องออกไปรับจ้างทำงานทำยังต่างจังหวัด ดังนั้นความอบอุ่นใกล้ชิดสนิทสนมในครอบครัวจึงมีมากขึ้น

เมื่อครูชูศักดิ์ดำเนินการเกษตรผสมผสานบนเนื้อที่ของตนเอง จำนวน ๒๒ ไร่ นั้น แทบจะไม่มีใครเชื่อว่าจะทำได้ จนต่อเมื่อประสบความสำเร็จอย่างดีแล้ว ก็มิได้เก็บความรู้ไว้แต่เพียงในครอบครัวเท่านั้น แต่ได้ขยายความคิดนี้ไปสู่หมู่บ้านติมิตรและชาวบ้านผู้สนใจทั่วไป จากกลุ่มเล็กๆ ก็ขยายโตขึ้น กลายเป็นศูนย์กลางสำหรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และในที่สุดก็มาเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในสวนเกษตรผสมผสานที่ชื่อว่า “บ้านแสงเทียน”

ครูชูศักดิ์เป็นที่รักและเคารพของชาวบ้าน สามารถเป็นที่ปรึกษาที่ดี จนได้รับความไว้วางใจเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑ ตำบลเมืองจัง

ช่วงที่ครูชูศักดิ์เป็นผู้ใหญ่บ้าน ทำให้มีโอกาสขยายแนวคิดในเรื่องเกษตรแบบพึ่งพาตนเองหรือเกษตรแบบผสมผสาน ขยายวงกว้างออกไปสู่วิถีชีวิตของชาวบ้านมากขึ้น เมื่อช่วงระแวงเวลานั้นผ่านไปแม้จะมีได้เป็นผู้ใหญ่บ้านแล้วก็ตาม แต่ครูชูศักดิ์ก็ยังคงเป็นผู้นำที่ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ จนในปัจจุบันนี้ก็ยังได้รับความไว้วางใจให้เป็นที่ปรึกษากลุ่มออมทรัพย์ เป็นกรรมการมูลนิธิอีกเมืองน่าน เป็นประธานเครือข่ายเกษตรผสมผสาน และผู้ผลิตผักปลอดสารพิษ จังหวัดน่าน

การถ่ายทอดองค์ความรู้

“บ้านแสงเทียน” ได้ส่งประกายแสงนำทางชีวิตให้แก่ผู้คน ในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ ชาวบ้านมาเรียนรู้และสามารถนำไปใช้ในวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรผสมผสาน ให้แก่ชาวบ้านรุ่นแล้วรุ่นเล่าก็เกิดขึ้น จนเป็นที่มาของเครือข่ายเกษตรผสมผสาน ที่เกิดขึ้นเพิ่มจากเดิมที่มีแต่เพียงบ้านแสงเทียนเป็น ๑๘ กลุ่มบ้านจากอำเภอต่างๆ ในจังหวัดน่าน อย่างไรก็ตามแม้จะมีการแตกเครือข่ายออกไปมากขึ้นเท่าใด บ้านแสงเทียนก็ยังคงมีความสำคัญเป็นศูนย์กลางให้แก่ผู้คนและเครือข่ายที่จะมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการเกษตรอยู่เสมอ

นอกจากจะมีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชาวบ้านทั่วไป ซึ่งทำให้ได้นำความรู้ไปปรับใช้ในวิถีชีวิตของเขาแล้ว ครูชูศักดิ์ยังได้พัฒนาชาวบ้านที่มารับการฝึกอบรมที่มีศักยภาพให้เป็นวิทยากรที่พร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชาวบ้านคนอื่นเพิ่มมากขึ้นด้วย หากจะยกคำว่า “ความรู้ประจักษ์ญาณแพรก” มาใช้ในสิ่งที่เกิดขึ้นก็ไม่น่าจะเป็นการกล่าวที่เกินความจริง

ปัจจุบัน “บ้านแสงเทียน” ได้กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามอัธยาศัยอย่างเต็มรูปแบบ คือนอกจากจะให้ความรู้แก่ชาวบ้านในชุมชนแล้ว ยังเป็นสถานที่สำหรับผู้มาดูลานได้เรียนรู้ มาเก็บเกี่ยวประสบการณ์ของนักเรียน นักศึกษา ประชาชน และผู้สนใจทั่วไป อีกทั้งยังเป็นพื้นที่สำหรับฝึกประสบการณ์ของผู้เรียนที่มาจากถิ่นต่างๆ ในประเทศ เช่น นักศึกษาจากมหาวิทยาลัย กลุ่มเกษตรกรในจังหวัดน่าน จากต่างจังหวัด และจากต่างประเทศ เช่น ลาว กัมพูชา เวียดนาม อังกฤษ เนปาล เป็นต้น

การที่ ครูชูศักดิ์ หาดพรม เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม (เกษตรผสมผสาน) เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒

ครูชูศักดิ์ หาดพรม ปัจจุบันอายุ ๕๓ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่ตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน มีพี่น้องทั้งหมด ๗ คน สมรสกับนางสาวคำมวล ปะทิ มีบุตร ๓ คน เป็นชาย ๑ คน หญิง ๒ คน

การศึกษา

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จากโรงเรียนศรีสวัสดิ์วิทยาคาร จังหวัดน่าน

เกียรติคุณที่ได้รับ

พ.ศ. ๒๕๓๕	ได้รับการยกย่องเป็นเกษตรกรดีเด่นตามแนวพระราชดำริ จังหวัดน่าน
พ.ศ. ๒๕๔๔	ได้รับการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

นางบัวซอน ถนอมบุญ
ครูภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม (การขับชอ)

คำประกาศเกียรติคุณ

นางบัวซอน ธนอมบุญ

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม (การขับชอ)

ครูบัวซอน ธนอมบุญ เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ ที่จังหวัดเชียงใหม่ หลังเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ แล้ว ได้มีโอกาสเรียนชอจากครูชอที่มีชื่อเสียง และได้ขับชอร่วมกับช่างชอชายที่มีความรู้ความสามารถจำนวนมาก ทำให้จดจำปรับประยุกต์และพัฒนาการขับชอให้ก้าวหน้ามาตามลำดับ จนได้รับการชื่นชมว่าเป็นช่างชอที่มีทั้งไหวพริบ ปฏิภาณกวีที่ฉับไว น้ำเสียงมีพลัง กังวานใส และใช้ภาษาถิ่นได้ไพเราะกินใจ

ครูบัวซอนเป็นผู้ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้นำเรื่องราวทางพระพุทธศาสนามาแต่งเป็นทำนองชอเผยแพร่คุณธรรม จริยธรรม ให้ผู้ชมได้ซึมซับ ได้อุทิศเวลาอย่างต่อเนื่องในการถ่ายทอดแนวคิดทางพระพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษา นักวิชาการ และเด็กพิการด้อยโอกาสด้วยความมุ่งมั่นจะเสริมสร้างคุณธรรมในสังคม และดำรงวรรณกรรมท้องถิ่นให้อยู่สืบไป

การที่ ครูบัวซอน ธนอมบุญ นำความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรม (การขับชอ) ที่ตนเองศึกษาค้นคว้า ค้นพบ ทดลองจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคมจึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ด้านภาษาและวรรณกรรม (การขับชอ) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

นางบัวซอน ถนนบุญ

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม (การขับชอ)

ครูบัวซอน ถนนบุญ เป็นศิลปินพื้นบ้านด้านการขับชอที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้ที่มีน้ำเสียงกังวานไพเราะ มีไหวพริบปฏิภาณดี เป็นผู้ใส่ใจเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้นำเอาคำสั่งสอนธรรมะต่างๆ มาสอดใส่และแต่งเป็นบทชอเพื่อสอนใจ และเผยแพร่คำสอนในพระพุทธศาสนาจนแพร่หลาย โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กนักเรียน กลุ่มวัยรุ่น นอกจากนี้ยังได้สอนการขับชอให้แก่เด็กพิการด้อยโอกาส เป็นการสร้างอาชีพ และสืบสานตำนานการขับชอล้านนาให้คงอยู่ต่อไป

สภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้

ครูบัวซอนเกิดในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ มารดาซึ่งอุ้มท้องแก่หนีกระสุนปืนและถูกระเบิดอยู่ในหลุมหลบภัย ในช่วงหน้าสิ่วหน้าขวานนั้นเกิดเจ็บท้องกะทันหันคลอดในหลุมหลบภัยด้วยความฉุกเฉิน

ในวัยเด็ก ครูบัวซอนเป็นเด็กที่อ่านหนังสือง่าย เป็นเด็กสะอาดเรียบร้อย ช่างสังเกต เรียนหนังสือเก่ง มีความจำเป็นเลิศ ชอบทำบุญตักบาตร พอถึงวันพระเข้าพรรษา ครูบัวซอนมักจะติดตามยาย (คำเมืองว่าอ้าย) ไปทำบุญตักบาตร ฟังธรรมจนสามารถสวดกรรมฐานจนจบ ซึ่งยากมากที่เด็กคนอื่นในวัยเดียวกันจะทำได้

อายุได้ ๕ ปี บิดาซึ่งรับราชการตำรวจในกองรบพิเศษ เสียชีวิตลงด้วยโรคมะเร็ง ทำให้ครอบครัวได้รับความลำบากยิ่งขึ้น ประกอบกับฐานะครอบครัวยากจน มารดาของครูบัวซอนจึงหันมาทำอาชีพบิบบนหมื่น รายได้ไม่มั่นคง บางครั้งต้องอดมื้อกินมื้อ ครูบัวซอนจึงประสบกับความลำบากมาตั้งแต่เยาว์

ครูบัวซอนเรียนหนังสือที่โรงเรียนบ้านต้นซุง พออายุ ๑๑ ปี ได้ไปฝึกแสดงลิเกเมื่อร้องลิเกเป็นก็ไปแสดงอยู่กับคณะลิเก แสดงอยู่ได้สักระยะหนึ่งคุณยาย (แม่อ้าย) กลัวหลานจะเสียคน เพราะเห็นพระเอกนางเอกจับมือถือแขนกัน จึงห้ามไม่ให้ไปเล่นลิเกอีก แต่นำไปฝากเป็นลูกศิษย์แม่ครูคำปัน เภาใส ซึ่งอดีตเป็นช่างซ่อมฝักปากเอกในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

แม่ครูคำปันเดินทางไปดูตัว เห็นเด็กหญิงบัวซอน กำลังช่วยแม่บีบขนมจีน ก็เกิดรักใคร่สงสาร เพราะเห็นแววว่าเป็นเด็กฉลาด ขยัน กตัญญูรู้คุณ จึงรับเป็นศิษย์ และพาไปอยู่ด้วยที่บ้าน ตอนนั้นครูบัวซอน มีอายุเพียง ๑๓ ปี เริ่มเรียนชอครั้งแรกในวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ พอหัดจับชอก็ขยันฝึกฝนท่องบทชอ ตามที่แม่ครูสอน ให้โดยไม่ย่อท้อ พร้อมช่วยท่านทำงานทุกอย่างภายในบ้าน ทั้งซักผ้า ตักน้ำ กวาดบ้าน ถูบ้าน ทำอาหาร เลี้ยงหมูโดยไม่เคยปริปากบ่น และไม่เคยให้เวลาผ่านไปอย่างไรประโยชน์ ขณะทำงานก็ท่องบทชอไปด้วยตลอด

เรียนชอกับแม่ครูไม่นานนัก ก็สามารถชอได้เก่งทำให้แม่ครูพอใจในความ สามารถ ครูบัวซอนเป็นผู้ที่มีพรสวรรค์พิเศษ มีน้ำเสียงกังวานไพเราะ เป็นที่ถูกอกถูกใจ ของนักฟังชอทั้งหลาย ประจวบเหมาะกับทางอำเภอพร้าวจัดให้มีงานแสดง ในงานนั้น ได้จัดให้มีการประกวดชอพื้นเมือง แม่ครูคำปันได้ส่งลูกศิษย์หัวแก้วหัวแหวนเข้าร่วม ประกวดด้วย ครูบัวซอนได้ชอคู่กับนายศรีนวล บ้านทุ่งหลวง ปรากฏว่าได้รางวัลชนะเลิศ ที่ ๑ จากนั้นชื่อของบัวซอน เมืองพร้าว จึงเริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้นในวงการชอ

การศึกษา ชีวิตและการทำงาน

ต่อมาประมาณปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๙ แม่ครูคำปันได้พาครูบัวซอน เมืองพร้าว เดินทางมาอยู่ที่บ้านปากทางสะलग อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ และได้นำ ครูบัวซอนมารู้จักกับช่างชอที่มีชื่อเสียง ในเขตจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน เป็นการเปิดตัว

และฝากฝังลูกศิษย์เอก ช่างชอ ช่างปีทั้งหลาย เมื่อ ได้ฟังและได้ทดสอบความสามารถของครูบัวซอน ต่างก็ชื่นชอบในความเป็นอัจฉริยะของช่างชอน้ำใหม่ จึงช่วยกันหางานมาป้อนให้

ในระยะต่อมางานไหนที่มีบัวซอน เมืองพร้าว ไปชอแล้ว งานนั้นจะแน่นขนัดไปด้วยผู้คนที่หลง เสน่ห์ในน้ำเสียงและความสามารถอันสูงเด่นของ บัวซอน เมืองพร้าว ไม่นานนักก็ทำให้ครูบัวซอน

มีชื่อเสียงขจรขยายไปทั่วภาคเหนือ มีงานแสดงตลอดทั้งปี ทั้งเดือนจันเทบจะไม่มีเวลา พักผ่อน ผู้ที่มีใจรักในศิลปินชอต่างก็มาขอฝากตัวเป็นลูกศิษย์

ช่างชอฝีปากเอกที่มีชื่อเสียงมากในสมัยนั้นมีหลายคน เช่น สองเมือง ร่ำเปิง ศรีอ้วน เมืองฝาง จันทรทิพย์ สามหลัง แก้ว ตาไหล ศิมา สันข้าวแคบ ทองคำ บ้านมอญ บุญศรี สันเหมือง ปั่นแก้ว แม่จะจาน ช่างชอชายเหล่านี้ต่างก็เคยมาเป็นคู่ปะทะคารม ของครูบัวซอนมาแล้วทั้งสิ้น ต่อมาห้างแผ่นเสียงนครพานิชได้นำเอาไปบันทึกแผ่นเสียง

เรื่องน้ำตาเมียหลวง ช่างชอชายโดยมีบุญศรี สันเมือง แสดงเป็นสามีครูบัวซอน เมืองพร้าว แสดงเป็นเมียหลวง ศรีออน วังสิงห์คำแสดงเป็นภรรยาน้อย แผ่นเสียงชุดนี้ได้สร้างชื่อเสียงให้ครูบัวซอน กับบุญศรี สันเมือง มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่ว ๗ - ๘ จังหวัดภาคเหนือ สร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำให้กับห้างแผ่นเสียงนครพานิช และก็ได้บันทึกแผ่นเสียงต่อมาอีกหลายชุด

ห้างขายยารัตนเวช ได้จัดตั้งวงดนตรีเป็นวงสะล้อ ซอซึง และปี่ซอ ซึ่งมีคุณอำนวย กล้าพัด เป็นผู้ควบคุมลงใช้ชื่อว่า “คณะดนตรีสี่โพธิ์แดง” มาติดต่อให้ครูบัวซอน และบุญศรี สันเมือง ให้ไปร่วมวงด้วย เพื่อเป็นช่างชอตัวชูโรง จนทำให้วงดนตรีคณะสี่โพธิ์แดง ซึ่งก็เป็นวงดนตรีวงเดียวที่ใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านโด่งดังมากตระเวนรับงานไปทั่วภาคเหนือ

ครูบัวซอน ได้ใช้ชีวิตอยู่กับวงการปี่ซอพื้นเมืองจนย่างเข้าวัยเบญจเพส จึงแต่งงานกับนายสมพร อินตา มีบุตร ๒ คน ชาย ๑ หญิง ๑ เมื่อมีพันธะผูกพันทำให้ความเป็นอิสระลดน้อยลงทุกที ในที่สุดเมื่อภาระหน้าที่ในครอบครัวมากขึ้น ทำให้ต้องห่างเหินจากวงการซอไป และในที่สุดก็ต้องตัดสินใจหยุดพักอาชีพซอไปโดยปริยาย เนื่องจากสามีไม่มีเวลาช่วยเหลือดูแลบุตรเพราะมีอาชีพขับรถโดยสาร นอกจากนี้ครูบัวซอนยังมีแม่ที่อายุมากต้องคอยดูแลอย่างใกล้ชิด

เมื่อหยุดการขับซอ ได้หันมาเลี้ยงหมูโดยตั้งฟาร์มหมูก็ประสบกับปัญหาขาดทุน มีรายได้ที่ไม่แน่นอน มีชีวิตที่ลุ่มๆ ดอนๆ ต่อมาเมื่อมีช่างซอรุ่นน้องศิษย์ครูเดียวกันชื่อมานพ เมืองพร้าว ได้มาเยี่ยมเยียนและชักชวนครูบัวซอนให้ไปเที่ยวที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ครูบัวซอนซึ่งขณะนั้นมีเวลาว่างจึงได้ไปด้วยตามคำชักชวน เมื่อไปถึงในงานมีแฟนซอเก่าๆ ที่ไม่เห็นบัวซอน เมืองพร้าวเป็นเวลาหลายปีต่างก็หลั่งไหลมาดูและขยันขอให้ขับซอ จากการที่ตั้งใจไปเที่ยวจึงกลายเป็นว่ามาซอในงานนั้น แม้จะห่างเหินเวทีมานานและเกิดความอึดอัด ขัดข้องบ้าง แต่การขับซอในครั้งนั้นก็ผ่านไปด้วยดี

การเกิดองค์ความรู้

จากการขับซอที่อำเภอแม่แจ่มในครั้งนั้น ครูบัวซอนกลับมาครุ่นคิด และได้ข้อสรุปว่าไหนๆ ก็ออกมาขับซอ อีกครั้งแล้ว เวลานอนก็เหมือนมีเสียงปี่เสียงซึงแว่วอยู่ในความรู้สึกตลอดเวลา จึงตัดสินใจว่าจะเข้ามาสู่วงการซออีกครั้ง คราวนี้ได้พยายามสรรหาหนังสือธรรมะหลายเรื่องมาศึกษาอย่างจริงจังเพื่อนำไปเขียนเป็นบทสำหรับการขับซอ

ขณะนั้นเองครูบัวซอนเกิดความคิดขึ้นวูบหนึ่ง ถึงหนังสือที่เกี่ยวกับคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงสั่งสอนชาวโลกว่าความวุ่นวายทั้งหลายในจิตใจมนุษย์เป็นป่อเกิดแห่งความทุกข์ ทำให้สะดุดอยู่ที่หนังสือ “อริยสัจสี่” ที่กล่าวถึง ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค

ครูบัวซอนพยายามอ่านหนังสือ “อริยสัจสี่” แล้วตั้งจิตอธิษฐานว่า หากแต่งบทขอ เรื่อง อริยสัจสี่ ไม่สำเร็จจะไม่ออกมาจับขออีก ในที่สุดความตั้งใจของครูบัวซอนก็ประสบผลสำเร็จ ธรรมะเรื่อง “อริยสัจสี่” ถูกประพันธ์เป็นบทขอ และใครที่ฟังชอบหนึ่งต่างก็ยอมรับว่าเป็นบทขอที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง

นับแต่นั้นมาครูบัวซอนก็หันมาแต่งขอเรื่องประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย พุทธประวัติ มหาเวสสันดรชาดก ตำนานพระเจ้าสิบชาติ ศาสนาเหมือนมหาสมบัติ ประวัติเมืองพร้าว จ้อยพระคุณแม่ จ้อยพระคุณพ่อ ขอทศพิชราชธรรม จ้อยสิบสองสิงหาราชีนี จ้อยลอยกระทง จ้อยไฟพระฤกษ์ พระคาถามหาเมฆคล ๘ บท ขอสัมมาอาชีวะ ขอกรรมวิบาก เจ้าหงษ์หิน ปฏิสนธิ จ้อยเรื่องของกินเมืองเหนือ คำอ่านก จ้อยชีวิตบัวซอน จ้อยน้ำตาเมียหลวง ขอชุดใคร่เกียด ประวัติครูบาเจ้าเทือง ประวัติครูบาหล้าดาทิพย์ ขอหน้าที่เยาวชนโครงการโรงเรียนสีขาว รุ่งอรุณแห่งการศึกษาไทย (ซึ่งเป็นบทขอที่ครูบัวซอนแต่ง โดยได้รับข้อมูลจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒) ขอประวัติโรงเรียนตาบอดและยังมีขอจากบทประพันธ์ของครูบัวซอนอีกมากมายที่ส่วนมากจะเน้นหนักในธรรมะ เนื่องจากปกติแล้วแม่บัวซอนจะเป็นคนที่ชอบอ่านหนังสือธรรมะและอ่านได้ทั้งวัน แล้วก็จดจำเอาเนื้อหาสาระมาประพันธ์เป็นบทขอ

สรุปการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทย

ครูบัวซอน เป็นช่างขอที่นอกจากจะมีน้ำเสียงไพเราะกังวาน และมีปฏิภาณไหวพริบเป็นเยี่ยมแล้ว เป็นผู้แต่งบทขอเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งขอที่เกี่ยวกับพระธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ บทขอเกี่ยวกับประวัติของพระเกจิอาจารย์ บทขอที่เน้นการสอนนักเรียนเยาวชนให้ไกลจากยาเสพติด หน้าที่ของเด็กและเยาวชน ซึ่งบทขอเหล่านี้เป็นส่วนที่ช่วยส่งเสริมกระตุ้นให้ผู้ฟัง เด็กและเยาวชนตระหนักในคำสอนของพระพุทธศาสนาได้อย่างดีเป็นการช่วยสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อครูบัวซอนได้มีโอกาสสัมผัสและสอนการจับขอให้กับเด็กนักเรียนตาบอด ซึ่งมีความมานะพยายามและมีพรสวรรค์ ยิ่งทำให้ครูบัวซอนยิ่งตระหนักในคุณค่าของการสอนศิลปะการจับขอ และเร่งถ่ายทอดความรู้การจับขอมากยิ่งขึ้น

การถ่ายทอดองค์ความรู้

ตามปกติแล้ว ครูบัวซอน เป็นผู้ที่รักการอ่านการเขียนเป็นชีวิตจิตใจ บทขอในแต่ละบทมีคติแฝงไว้ และมีเนื้อหาสาระที่กินใจ มีคำสัมผัสทุกถ้อยทำนอง ถูกต้องตามวรรณยุกต์ของบทร้อยกรอง เป็นคนรักความสงบ จิตใจโอบอ้อมอารี มีความตั้งใจจริง อยากให้องค์ความรู้ได้เผยแพร่ให้กว้างขวาง และเป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไป จึงถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน นักศึกษา ผู้ที่สนใจการขอ นักวิชาการ และเด็กพิการที่ด้อยโอกาส เช่น เด็กตาบอด มาจนถึงปัจจุบัน

ครูบัวซอน เป็นผู้มีเมตตา มีความเป็นครูสูง โดยแรกเริ่มจะแนะนำการปฏิบัติตัวสำหรับช่างชอก่อน จึงสอนภาคทฤษฎีโดยให้เนื้อร้องบทขอที่เป็นตัวอย่างแก่ผู้เรียนไปท่องจำหัดออกเสียงให้ถูกต้อง จากนั้นจึงแนะนำวิธีการวางลมหายใจเพื่อการออกเสียงและเดินทำนองให้ถูกต้องแล้วจึงเปิดเทปให้ฟัง ให้ฝึกชอกกับคาราโอเกะ นำกลับไปฝึกที่บ้าน และท้ายที่สุดก็คือการหัดแต่งคำร้องขับขานตามหัวข้อที่ครูกำหนด

การที่ ครูบัวซอน ถนอมบุญ เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้าน ภาษาและวรรณกรรม (การขับขอ) เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง เป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็นครุภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

ครูบัวซอน ถนอมบุญ ปัจจุบันอายุ ๕๗ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๗ บ้านเลขที่ ๕๑ หมู่ ๓ บ้านต้นซุง ตำบลป่าดู้ม อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นบุตรนายไวย และนางหนู ถนอมบุญ สมรสกับนายสมพร อินตา มีบุตร ๒ คน ชาย ๑ คน หญิง ๑ คน

การศึกษา

- จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔
- เรียนการขับชอกับครูกำป็น เภาใส

เกียรติคุณที่ได้รับ

พ.ศ. ๒๕๒๖	ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๓๐	ได้รับการยกย่องเป็นผู้มีผลงานดีเด่น สาขาวรรณศิลป์มูขปาฐะ จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๓๕	ได้รับการยกย่องเป็นผู้มีผลงานดีเด่นในด้านการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม จากสำนักนายกรัฐมนตรี
พ.ศ. ๒๕๔๔	ได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

นางประนอม ทาแปง

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า)

คำประกาศเกียรติคุณ

นางประนอม ทาแปง

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า)

ครูประนอม ทาแปง เกิดเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๒ ที่จังหวัดแพร่ ได้มีโอกาสเรียนรู้การทอผ้าตีนจกลายโบราณดั้งเดิมของอำเภอลองจนชำนาญ ได้รับพระมหากรุณาธิการจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถให้เป็นนักเรียนศิลปาชีพ อบรมการทอผ้าเพิ่มเติมที่พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ๓ ครั้ง จึงเกิดความคิดที่จะอุทิศตนเพื่อการอนุรักษ์การทอผ้าตีนจกลายโบราณที่กำลังจะสูญหาย

ปัจจุบันครูประนอมได้ใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญ ถ่ายทอดความรู้การทอผ้าตีนจกเมืองลองอย่างต่อเนื่องให้แก่ประชาชนและเยาวชนที่สนใจ โดยสืบทอดลายโบราณที่เรียกว่าลายผักแว่น ลายนกกินน้ำร่วมต้น ลายขอไล่ ลายวงน้ำคู่ ลายสำเภาลอยน้ำ และลายอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก ให้แพร่หลายเพิ่มมูลค่าและคุณค่า เป็นที่นิยมแพร่หลายมาจนปัจจุบัน

การที่ ครูประนอม ทาแปง นำความรู้ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ทอผ้าพื้นเมือง) ที่ตนเองศึกษา ค้นคว้า ค้นพบ ทดลองจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้ เรียนรู้นำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น **ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑** ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๔

นางประนอม ทาแปง

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า)

ครูประนอม ทาแปง เป็นผู้อนุรักษ์ลายผ้าตีนจกดั้งเดิมของอำเภอลอง จังหวัดแพร่ เป็นประธานกลุ่มทอผ้าสตรีบ้านนามน ซึ่งเป็นกลุ่มทอผ้าซึ่งมีฝีมือการทอผ้า และลวดลายการทอผ้าที่ประณีต งดงาม ได้สร้างพิพิธภัณฑ์ผ้าตีนจก เพื่อเป็นแหล่งอนุรักษ์และรวบรวมลวดลายผ้าโบราณชนิดต่างๆ เป็นผู้ริเริ่มวิธีการทอลายผ้าที่ใช้การยัก “เขาฟืม” ทำให้การทอผ้าสะดวก รวดเร็วมากขึ้น

สภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้

บ้านนามน อำเภอลอง จังหวัดแพร่ บ้านเกิดของครูประนอมนั้น ไม่ต่างจากชนบททั่วไป ที่ชาวบ้านมีอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ยามว่างแม่บ้านจะทอผ้าไว้ใช้เอง ลายผ้าตีนจกของอำเภอลองนั้น ได้ชื่อว่าเป็นลวดลายโบราณที่มีความสวยงาม ประณีต และเป็นลายดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาหลายชั่วคน ครูประนอมในวัยเด็กจึงคุ้นชินกับหูกทอผ้าเสมือนหนึ่งเป็นเครื่องใช้ไม้สอยอย่างหนึ่งในชีวิตประจำวัน

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

ในวัยเด็กครูประนอมมีสุขภาพไม่สมบูรณ์ เป็นเด็กเลี้ยงยาก เป็นผีที่ดันคอ ด้านขวาทำให้ต้องนอนตะแคงข้างเดียวตลอด ส่งผลให้คอเอียงมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อถึงวัยเรียน ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนบ้านไผ่ล้อม (นามนวิทยาคาร) เป็นนักเรียนที่เรียนเก่งมาก สอบได้ที่ ๑ เป็นประจำ เมื่อเรียนจบชั้นประถมปีที่ ๔ แล้ว ฐานะที่ยากจนทำให้ไม่ได้เรียนต่ออีก จึงอยู่กับบ้านช่วยพ่อแม่ทำงาน

เมื่อเริ่มสาว ครูประนอมได้เดินทางไปทำงานที่กรุงเทพฯ พร้อมเพื่อนอีกหลายคน ทำงานรับจ้างเป็นแม่บ้าน ด้วยความที่เป็นคนขยันขันแข็ง หนักเอาเบาได้ และอ่อนน้อมถ่อมตน จึงทำให้นายจ้างเมตตาเอ็นดูมาก แต่เพราะร่างกายที่ไม่สู้จะแข็งแรง รูปร่างบอบบาง จึงตัดสินใจเดินทางกลับบ้าน ต่อมาได้ไปเป็นลูกจ้างทำงานบ้านที่จังหวัด

เชียงใหม่ ทำงานได้ระยะหนึ่งจึงกลับมาอยู่บ้านอีกครั้ง เพราะตระหนักแล้วว่าความเป็นลูกจ้างคงไม่ทำให้ชีวิตดีขึ้นกว่าเดิม

กลับมาอยู่บ้าน ช่วยพ่อแม่ทำไร่ ทำนา และค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ความเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ ไม่อยู่นิ่งเฉยๆ เมื่อมีเวลาว่างมักจะลงไปปลูกอยู่กับ ป้าบุญยวง อุปถัมภ์ ซึ่งทอผ้าอยู่ใต้ถุนบ้านติดกัน ป้าบุญยวงผู้นี้เป็นผู้ที่สืบสานการทอผ้าตีนจกสายโบราณดั้งเดิมของอำเภอเมือง เมื่อใดที่ป้าบุญยวงพักรับประทานอาหาร ครูประนอมก็จะแอบเข้าไปทอผ้า และทอผ้าได้ถูกต้องสวยงามประณีตดี จนเมื่อเห็นว่า ครูประนอมมีความตั้งใจและสนใจจริง ป้าบุญยวงจึงถ่ายทอดการทอผ้าตีนจกให้ ครูประนอมพากเพียรเอาใจใส่และเริ่มทออย่างจริงจัง จนนำออกมาจำหน่ายได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมา

วันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๒ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานธงประจำรุ่นให้แก่ลูกเสือชาวบ้านของจังหวัดแพร่ ในครั้งนั้นครูประนอมเป็นลูกเสือชาวบ้านด้วย ได้นำผ้าชิ้นตีนจกสายอำเภอเมืองเข้าทูลเกล้าฯ ถวาย ท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์ ณ อยุธยา จึงได้บันทึกชื่อที่อยู่ของครูประนอม ผู้ทูลเกล้าฯ ถวายผ้าเอาไว้ด้วย

ต่อมาในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๒ คณะผู้แทนในพระองค์ เดินทางมาที่บ้านผู้ใหญ่นามน(นายเขียน ต่อตัน) ถวายถามหาครูประนอม เพื่อแจ้งให้ทราบว่า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทรงสนพระทัยและมีพระราชประสงค์จะส่งเสริมการทอผ้าของชาวบ้านหลังฤดูเก็บเกี่ยว และคณะผู้แทนพระองค์ได้มอบทุนดำเนินการ ๒,๐๐๐ บาท เพื่อจัดตั้งกลุ่มสตรีทอผ้าตีนจกขึ้นในหมู่บ้าน

“กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านนามน” จึงเกิดขึ้นโดยมีครูประนอมเป็นประธานกลุ่ม เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๒๒ มีสมาชิกแรกเริ่มจำนวน ๑๕ คนได้รับความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย โดยใช้บริเวณบ้านของผู้ใหญ่นามนเป็นสถานที่ตั้งกลุ่ม ๙ ผลงานที่ประณีตสวยงาม ทำให้กรมพัฒนาชุมชนและเงินกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรจากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ เข้ามาช่วยสนับสนุนด้านเงินทุน

การเกิดองค์ความรู้

ครูประนอม เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้การทอผ้าตีนจก ให้แก่สมาชิกของกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านนามน สมาชิกเพิ่มจำนวนมากขึ้นและขยายไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง สามารถสร้างรายได้หลังฤดูเก็บเกี่ยว ทำให้ชื่อเสียงของกลุ่มทอผ้าสตรีบ้านนามนเป็นที่รู้จักทั่วไปอย่างกว้างขวาง

การที่ครูประนอมได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เข้าเป็นนักเรียนศิลปาชีพ เข้ารับการอบรมทอผ้าเพิ่มเติมที่พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ถึง ๓ ครั้ง ในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ พ.ศ. ๒๕๒๘ และ พ.ศ. ๒๕๓๑ จึงทำให้ความรู้ ความสามารถในการทอผ้าตีนจกของครูประนอมพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว จนยากจะหาคนมาเทียบเคียงได้

ครูประนอมเป็นผู้ที่ชอบศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ คิดค้นเทคนิคใหม่ๆ มาถ่ายทอดแก่ผู้เรียนให้เข้าใจได้ง่ายปฏิบัติได้ง่ายขึ้น เทคนิคดังกล่าว คือ การใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า “เขافی้ม” ใช้ในการเก็บลวดลายของผ้าทอตีนจกที่ต้องการจะนำไปทอเขافی้มแต่ละเครื่องจะมีลวดลายสำเร็จอยู่บนชุดฟืม สำหรับยกทอลวดลายได้เลย ช่วยให้การทอลวดลายผ้าต่างๆ ได้รวดเร็วขึ้นมาก

ผ้าทอตีนจกเมืองลองของครูประนอมแต่ละผืนในปัจจุบัน มีลวดลายหลายลาย ประสมกัน ตัวอย่างลวดลายโบราณที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน ได้แก่

ลายผักแว่น

ลายขอลี่

ลายสำเภาลอยน้ำ

ลายสำเภากับน้ำ

ลายโค้งแก้งซ้อนนก (ลายแมงโบังเส้น)

ลายนกกินน้ำร่วมต้น

ลายวงงน้ำคู่

ลายหมาขนำด

ลายขากำป๋อง (ขาแมงมุม)

ลายต่อมเครือ

หลังจากที่ครูประนอมได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติมที่ตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ถึง ๓ ครั้ง เมื่อกลับมาที่บ้านนามนอันเป็นบ้านเกิด จึงเกิดความคิดที่จะอนุรักษ์ลวดลายผ้าโบราณ ที่คิดว่าต่อไปในอนาคตคงจะสูญหายไป เนื่องจากขาดผู้สนใจหรือเอาใจใส่ ครูประนอมจึงได้พยายามศึกษาลวดลายสีสันทัน และวิธีการทอแบบเก่าๆ ไว้ให้มากที่สุด ขณะนี้ลวดลายผ้าตีนจกดั้งเดิมโบราณได้ถูกเก็บบันทึกไว้เป็นจำนวนมาก

ครั้งหนึ่งครูประนอมได้พบเศษผ้าโบราณชิ้นหนึ่งที่มีลวดลายเพียงครั้งเดียว จึงเกิดความสนใจอยากทอผ้าลวดลายที่พบเพียงครั้งเดียวให้สมบูรณ์ ได้พยายามแกะและศึกษาลวดลายจนประสบความสำเร็จ ประกอบกับเป็นช่วงที่การแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองได้รับความนิยมกลับมีชีวิตชีวา ครูประนอมได้นำผ้านั้นออกวางขาย และได้รับความนิยมนักอนุรักษ์นิยมลวดลายทอว่าเป็นลายดั้งเดิมหายาก งานที่ครูประนอมผลิตส่วนใหญ่จะเน้นหลัก ๓ ประการ คือ

๑. ผลิตผลงานเพื่อการอนุรักษ์ผ้าแบบโบราณ
๒. ทำตามรสนิยมของตลาดที่สั่งทอ
๓. ตามความนิยมในช่วงเวลานั้นๆ โดยนำลวดลายอื่นๆ มาประยุกต์
ดัดแปลง เพิ่มเติม

ด้วยความพิถีพิถันในการคัดเลือกเส้นใยของฝ้าย การคัดเลือกสีที่จะนำมาย้อม
รวมทั้ง กรรมวิธีอื่นๆ ผ้าทอของครูประนอมจะเป็นฝ้ายเส้นเล็กเรียบเสมอกัน สีสันทกที่
ประณีตเรียบร้อย ถือเป็นลักษณะพิเศษของผ้าทอประนอม ที่ใครผ่านมาก็บ้านนามน
ก็อดที่จะแวะชม และอุดหนุนเสียมิได้

การเรียนรู้ตลอดชีวิต

ครูประนอมเป็นผู้มีความขยันขันแข็งเพียรพยายาม มานะอดทน มีความใฝ่รู้
พยายามแสวงหาเทคนิคและลวดลายใหม่มาประยุกต์ ปรับปรุงงานของตัวเองอยู่
ตลอดเวลา การเรียนรู้ของครูประนอมเกิดจาก

- เป็นผู้ที่มีความสนใจเกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรม โดยเริ่มต้นจากการใช้วิธี
ครูลักพักจำจากป้าบุญยงอุปถัมภ์ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการทอผ้าทุกชนิดเป็นอย่างดี
นับเป็นความโชคดีที่ป้าบุญยงได้เมตตาและถ่ายทอดความรู้ให้อย่างไม่ปิดบัง กลายเป็น
พื้นฐานในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพิ่มความชำนาญมากยิ่งขึ้น
- ได้รับความรู้การทอผ้าจากการฝึกอบรมของกรมพัฒนาชุมชน ได้เชิญ
วิทยากรจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมมาให้ความรู้ในการทอผ้าด้วยกี่กระตุก การย้อมด้วย
ด้วยสีเคมี การทอด้วยเทคนิคใหม่ๆ
- ได้รับคัดเลือกให้เป็นนักเรียนศิลปาชีพพิเศษโดยไปศึกษาการทอผ้าตีนจก
เพิ่มเติมที่พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ๓ ครั้ง ทำให้ได้รับความรู้ในเรื่องการทอผ้าตีนจก
ใหม่ การฟอกย้อมไหม การเก็บลวดลายผ้าตีนจก การใช้สีและเทคนิคการใช้สีที่กลมกลืน
- ได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อเพิ่มประสบการณ์ในการทอผ้า โดยไป
ศึกษาดูงานในจังหวัดอื่นๆ เช่น จังหวัดสุโขทัย จังหวัดราชบุรี จังหวัดน่าน จังหวัด
อุดรดิตถ์ และจังหวัดอุทัยธานี ได้ไปดูงานในต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย
ฟิลิปปินส์ และนำความรู้มาประยุกต์ใช้ให้เป็นลวดลายเอกลักษณ์ของตนเอง จนเกิดความ
เข้าใจการทอผ้าอย่างลึกซึ้ง
- ได้ศึกษาลวดลายผ้าตีนจกจากผ้าเก่า ผ้าโบราณ เพื่อนำมาประยุกต์ผสม
ผสานให้เกิดเป็นลวดลายใหม่ เพื่อให้เกิดความประทับใจของผู้ใช้และยังคงอนุรักษ์
ลวดลายเดิมของผ้าตีนจกไว้มิให้สูญหายไป

ครูประนอมใช้ความรู้ความสามารถเป็นครูสอนการทอผ้าตีนจกให้แก่กลุ่มแม่บ้านทั้งในจังหวัดแพร่ พะเยา ลำปาง และจังหวัดอื่นๆ ที่สนใจจำนวนมาก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทุกคนมีงานทำในหมู่บ้านของตนเอง

การถ่ายทอดองค์ความรู้

ครูประนอม ได้อุทิศตนให้กับการถ่ายทอดศิลปะการทอผ้าตีนจกอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นต้นมา โดยเป็นประธานกลุ่มทอผ้าสตรีบ้านนามน ซึ่งกลุ่มทอผ้านี้ได้ถ่ายทอดความรู้ด้านการทอผ้าให้ผู้สนใจเป็นจำนวนมากนับไม่ถ้วน สามารถนำไปประกอบอาชีพมีรายได้เป็นกอบเป็นกำ และมีชื่อเสียงว่ามีฝีมือดีหลายคน

ความเป็นผู้ที่เคยได้รับความลำบากยากจนมาก่อน ทำให้ครูประนอมตั้งใจที่จะช่วยให้ผู้ที่ลำบากได้มีอาชีพและพึ่งพาตนเองได้ จึงเพียรสละเวลา เพื่อช่วยถ่ายทอดศิลปะการทอผ้าอย่างไม่ปิดบัง ทั้งผู้สนใจที่อยู่ในจังหวัดแพร่และจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดพะเยา ลำปาง เป็นต้น ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์ให้ทุกคนมีงานทำได้อยู่ในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเองและพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ

การที่ ครูประนอม ทาแปง เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม(การทอผ้า) เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

ครูประนอม ทาแปง ปัจจุบันอายุ ๔๗ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๗ ที่บ้าน นามน ตำบลหัวทุ่ง อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ เป็นบุตรของนายพันและนางแก้วมูล ทาแปง เป็นบุตรคนที่ ๒ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๔ คน แต่งงานแล้วมีบุตรชาย ๑ คน

การศึกษา

- จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนบ้านไผ่ล้อม (บ้านนามนวิทยาการ) จังหวัดแพร่
- เรียนทอผ้าจากครูพื้นบ้าน
- เป็นนักเรียนศิลปาชีพเรียนทอผ้าของสมเด็จพระนางเจ้าพระศรีกิติ์พระบรมราชินีนาถ

เกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับเกียรติบัตรในการประกวดผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย รางวัลที่ ๒ ประเภทตีนจก จากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
- พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับรางวัลประกวดหัตถกรรมดีเด่น จากสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
- พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้รับรางวัลผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์ไทยดีเด่น ประเภทผ้าตีนจก จากรายการสยามปริทัศน์ ททบ.๕
- พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับรางวัลที่ ๑ การประกวดผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย ประเภทชุดผ้าฝ้ายปูโต๊ะ ผ้ารองจานและผ้าเช็ดปาก จากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
- พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๑ การประกวดผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพ ประเภทผ้าไหมลายพื้นบ้านจากศูนย์ศิลปาชีพบางไทร
- พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานรางวัลที่ ๒ ประเภทผ้าไหมลายพื้นบ้าน จากศูนย์ศิลปาชีพบางไทร
- พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับรางวัลที่ ๑ ในการประกวดผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย ประเภทผ้าฝ้ายลายตีนจก จากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
- พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับประกาศเกียรติคุณ ให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมสาขา ทัศนศิลป์ (ศิลปหัตถกรรม เครื่องจักทอ)
- พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับการยกย่องให้เป็นคนดีศรีเมืองลอง
- พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้รับการยกย่องเป็นครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

นางสาวศรีสวัสดิ์ คำรังษี

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า)

คำประกาศเกียรติคุณ

นางสาวศรีสวัสดิ์ คำรัมย์

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า)

ครูศรีสวัสดิ์ คำรัมย์ เกิดเมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๐๐ ที่จังหวัดน่าน เป็นสตรีเชื้อสายไทลื้อ ซึ่งมีการทอผ้าลายดั้งเดิมสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ เมื่อได้รับการคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของจังหวัดน่าน เข้ารับการอบรมหลักสูตรพัฒนาอาชีพสตรีในเรื่องของการทอผ้า จึงกลับไปพัฒนาคุณภาพการทอผ้าพื้นเมือง โดยเน้นการย้อมสีด้วยสีธรรมชาติจากต้นเพกา ขมิ้น ครั่ง มะพร้าวไฟ ครูศรีสวัสดิ์เป็นผู้นำคนแรกๆ ในการประยุกต์ผ้าทอดัดแปลงให้เป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบใหม่ เช่น ย้อม ผ้าปูโต๊ะ ผ้ารองจาน ผ้าคลุมตู้ พรมปูโต๊ะ ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าจีน(ลายน้ำไหล) ทำให้ตลาดผ้าทอขยายวงออกไป ก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ในชุมชนอย่างกว้างขวาง ครูศรีสวัสดิ์เป็นผู้ที่เสียสละและอุทิศชีวิตให้การช่วยเหลือและถ่ายทอดความรู้ในการทอผ้ามาตลอด ทั้งให้แก่ชุมชนในจังหวัดน่านและจังหวัดใกล้เคียง ทำให้เกิดกลุ่มทอผ้าทั้งในจังหวัดน่านและจังหวัดใกล้เคียงกว่า ๑๖ กลุ่ม

การที่ ครูศรีสวัสดิ์ คำรัมย์ นำความรู้ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า) ที่ตนเองศึกษา ค้นคว้า ค้นพบ ทดลองจนประสบความสำเร็จแล้วไปเผยแพร่ สอน ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่น ได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติงานประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๔

นางสาวศรีสวัสดิ์ คำรังษี

ครูภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า)

ครูศรีสวัสดิ์ คำรังษี ประธานกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าบ้านทุ่งสุน จังหวัดน่าน เป็นผู้ที่ประดิษฐ์ผ้าทอพื้นเมืองให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น เป็นผ้าปูโต๊ะ ผ้ารองจาน ผ้าคลุมตู้ พรหมปูโต๊ะ ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ ย้อม นอกจากนี้ยังได้ริเริ่มการตั้งกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าขึ้นในหลายจังหวัด เป็นการสร้างอาชีพสร้างรายได้ และเสริมความมั่นคงในชุมชนท้องถิ่น ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของชาวไทยลื้อผ่านลายผ้าโบราณที่สืบทอดกันมา

สภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้

สภาพโดยทั่วไปของชุมชนที่ครูศรีสวัสดิ์อยู่อาศัย นอกจากการทำนาเป็นอาชีพหลักแล้ว ทุกบ้านในชุมชนชนบทจะทอผ้าไว้ใช้เอง โดยมีการถ่ายทอดความรู้สืบทอดกันมา

ครูศรีสวัสดิ์ จึงคุ้นเคยกับการคิดฝ้าย ปรดฝ้าย บั่นฝ้าย และตำหูก มาตั้งแต่เล็กๆ ทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้วิธีการทอผ้าแบบต่างๆ จากครอบครัวและผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน

การศึกษา ชีวิต และการทำงาน

ความเป็นคนชอบช่วยเหลืองานสังคมอย่างแข็งขัน ทำให้ครูศรีสวัสดิ์เป็นที่รักของทุกคนในหมู่บ้าน เมื่อทางราชการโดยกรมพัฒนาชุมชน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์ฝึกอาชีพชายแดนจังหวัดอุดรดิตถ์ โครงการพัฒนากลุ่มน่าน ร่วมกันสนับสนุนการพัฒนาอาชีพสตรีขึ้น ครูศรีสวัสดิ์จึงได้รับการคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของจังหวัดน่านในการเข้ารับการอบรมหลักสูตรการพัฒนาอาชีพสตรีรุ่น ๔ ณ ศูนย์พัฒนาอาชีพจังหวัดลำปาง เป็นเวลา ๔ เดือน หลักสูตรดังกล่าวเป็นหลักสูตรการทอผ้าพื้นเมืองซึ่งครูศรีสวัสดิ์คุ้นเคยมาตั้งแต่เด็ก

การเข้ารับการอบรมหลักสูตรการทอผ้าพื้นเมือง ได้จุดประกายความคิดใหม่ๆ ให้แก่ครูศรีสวัสดิ์มากยิ่งขึ้น หลังการฝึกอบรม ครูศรีสวัสดิ์ได้ริเริ่มให้มีการรวมกลุ่มทอผ้าขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยมีเพื่อนๆ อีก ๕ คน เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญ ทางราชการ

เห็นความตั้งใจจริงของการรวมกลุ่มกันทำงาน จึงให้การสนับสนุนงบประมาณเป็นค่าวัสดุ อุปกรณ์การทอผ้า และเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่ม

หากแต่ความรู้ที่ได้จากการอบรมยังไม่พอ ครูศรีสวัสดิ์จึงหันมาศึกษาหาความรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน นำมาปรับประยุกต์ให้เข้ากับความรู้ที่ได้จากการอบรม แต่คุณภาพของผ้าทอผ้ายังไม่ดีพอประสบปัญหาด้านการตลาด จนขาดเงินทุนเวียนจนในที่สุดกลุ่มทอผ้าต้องหยุดดำเนินการลงในปี พ.ศ.๒๕๒๑ แต่ครูศรีสวัสดิ์ยังคงทอผ้าต่อไป และขณะเดียวกันก็ช่วยเป็นวิทยากรอบรมเรื่องการทอผ้าให้หน่วยงานต่างๆ เป็นการส่งเสริมและเพิ่มประสบการณ์ไปในตัว

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ราชการได้สนับสนุนให้ฟื้นฟูจัดตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นมาอีก โดยให้งบประมาณจัดสร้างโรงทอผ้าขึ้นในหมู่บ้าน ๑ หลัง พร้อมวัสดุ อุปกรณ์ ผ้าย้อมสีธรรมชาติและเงินทุนหมุนเวียน การดำเนินการครั้งที่ ๒ นี้ ประสบกับปัญหาเดิมคือผ้าทอของกลุ่มฯ ไม่สามารถขายได้ เพราะสีสันทนของผ้าดูฉาบ ไม่สวยงามเป็นที่ต้องการของตลาด จนกลุ่มทอผ้าฯ ต้องปิดตัวลงเป็นครั้งที่ ๒

ผลจากการปิดตัวเองลงของกลุ่มทอผ้าฯ อันเนื่องมาจากสีสันทนของผ้าทอซึ่งไม่เป็นที่ต้องการของตลาดนั้น ไม่ได้ทำให้ครูศรีสวัสดิ์ยอมจำนน กลับมีกำลังใจพยายามติดต่อศูนย์อุตสาหกรรมเทคนิคการให้สีมาให้ความรู้เพิ่ม เป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่สมาชิกในกลุ่มทอผ้ามากยิ่งขึ้น ครูศรีสวัสดิ์เริ่มปรับปรุงคุณภาพของสีสันทน ขนาดของผ้าทอให้มีขนาดมาตรฐาน และพัฒนารูปแบบผ้าทอเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ เช่น เป็นผ้าปูโต๊ะ ผ้ารองจาน ผ้าคลุมตู้ พรหมปูโต๊ะ ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ ยาม ผ้าขึ้น(ลายน้ำไหล) คราวนี้ผลิตไม่ทันกับความต้องการ ต้องขยายกลุ่มรับสมัครเพิ่มขึ้นเป็น ๒๐ หมู่บ้าน (ในอำเภอทุ่งช้าง อำเภอเชียงกลาง และอำเภอบัว) จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นกว่า ๒๐๐ ราย เกิดเป็น “กลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าบ้านทุ่งสูง” อย่างเป็นทางการ

บทเรียนจากความล้มเหลว

บทเรียนจากความผิดพลาดในอดีตก่อให้เกิดทางออกที่ดีในปัจจุบัน หลังผ่านอุปสรรค จนต้องหยุดการดำเนินการของกลุ่มทอผ้าฯ ถึง ๒ ครั้ง ๒ ครา ซึ่งเสมือนบทพิสูจน์คุณค่าความตั้งใจจริงของหญิงสาวชาวบ้านคนหนึ่งที่ไม่ยอมล้มหัวให้กับอุปสรรคความล้มเหลว ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ครูศรีสวัสดิ์ ได้รับรางวัลอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่นของจังหวัดน่าน ในฐานะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางราชการเป็นวิทยากรอบรมการทอผ้า การย้อมสีผ้า ให้แก่กลุ่มแม่บ้านทอผ้าในจังหวัดน่าน และจังหวัดใกล้เคียง ทั้งพะเยา เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง

มูลนิธิไทย-เยอรมันเห็นความตั้งใจจริง จึงติดต่อผ่านพัฒนาการอำเภอทุ่งช้าง ให้เงินสนับสนุนเพื่อนำมาพัฒนากลุ่มทอผ้า เป็นเงินให้เปล่า ๑๒,๐๐๐ บาท และเป็นเงินให้ยืมเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนภายในกลุ่มฯ ๘๐,๐๐๐ บาท กิจกรรมของกลุ่มทอผ้าจึงเติบโตและมั่นคง ยอดจำหน่ายผ้าประมาณเดือนละ ๕๐,๐๐๐ - ๑๐๐,๐๐๐ บาท โดยสมาชิกในกลุ่มมีรายได้จากการทอผ้าเฉลี่ยเดือนละ ๖๐๐ - ๓,๐๐๐ บาท ถือเป็นกลุ่มทอผ้าที่มีความมั่นคงกลุ่มหนึ่งที่ปัจจุบันยังคงดำเนินการต่อเนื่องด้วยดี เป็นผลจากการเพียรพยายามและเสียสละของครูศรีสวัสดิ์ นอกจากการสร้างอาชีพในชุมชนแล้ว ยังสามารถช่วยรองรับผู้ที่ได้รับผลจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่เรียกว่ายุค ไอ.เอ็ม.เอฟ. จากกรุงเทพฯ ๑ กลับมาฝึกทอผ้าจนมีอาชีพมีรายได้อยู่ในถิ่นบ้านเกิดเมืองนอน ใกล้ชิดกับพ่อแม่พี่น้องญาติสนิท มิตรสหาย สร้างครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง

การถ่ายทอดองค์ความรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้สนับสนุน ครูศรีสวัสดิ์ใน “โครงการอบรมการทอผ้าสู่เยาวชน” ซึ่งจัดอบรมเกี่ยวกับการทอผ้าให้แก่นักเรียนของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๘ (บ้านงอบ) โรงเรียนทุ่งช้าง และโรงเรียนปัว กว่า ๓๐ คน นอกเหนือจากผู้สนใจที่มาฝึกทอผ้าและร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าบ้านทุ่งสูง ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก

การเรียนการสอนทอผ้า ตาม “โครงการถ่ายทอดการทอผ้าสู่เยาวชน” จะเริ่มขึ้นในช่วงเย็น ที่เป็นเวลาหลังเลิกเรียนของนักเรียนที่มาฝึกทอผ้า เนื่องจากสมาชิกกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าที่ทอผ้าอยู่ในช่วงกลางวันนั้น หยุดพักการทอผ้าเพื่อกลับบ้านไปหุงหาอาหารให้ครอบครัว นักเรียนที่มาฝึกทอผ้าจึงสามารถใช้ที่ทอผ้าที่ว่างนั้นได้ โดยมีครูศรีสวัสดิ์และผู้ช่วยอันได้แก่อาจารย์ศรีแพร อินยา และสมาชิกกลุ่มฯ ที่เสียสละเวลา มาช่วยสอนเด็กที่มาเรียน และด้วยงบประมาณที่ได้รับจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาตินั้น เด็กนักเรียนที่มาฝึกทอผ้ายังมีของว่าง อาทิ น้ำ เต้าหู้ ขนมเล็กๆ น้อยๆ รับประทานก่อนกลับบ้านด้วย

วิธีการถ่ายทอดการทอผ้านั้น ครูศรีสวัสดิ์และอาจารย์ศรีแพร อดีตอาจารย์ ๒ ระดับ ๓ ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๘๘ (บ้านงอบ) ผู้ผันตัวเองจากเส้นทางข้าราชการครูมาเป็น “ผู้ช่วย” ของครูศรีสวัสดิ์ โดยใช้วิธีบูรณาการทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เริ่มจากการสอนให้รู้จักอุปกรณ์ต่างๆ และวิธีการดูแลรักษาอุปกรณ์นั้นๆ สอนวิธีการลงแป้งด้าย การกรอด้าย การต่อด้าย การเก็บปลายด้าย การเดินด้าย การเข็นหูก (วางหลอดด้าย) การสอดพื้นหูก การหวีดด้าย เด็กๆ จะเข้าประจำที่ทอผ้า ๓ - ๕ คนต่อกี่ ๑ หลัง โดยครูศรีสวัสดิ์และอาจารย์ศรีแพรจะอธิบายและสาธิตการใช้อุปกรณ์และ

การทอผ้า จากนั้นจะให้เด็กๆ ได้ทอผ้าจริงๆ โดยมีผู้สอนดูแลอย่างใกล้ชิด อาจารย์ศรีแพร เล่าถึงการสอนของครูศรีสวัสดิ์ว่า

“ศรีสวัสดิ์... เป็นคนช่างเล่า สอนเก่ง เปรียบเทียบเก่งจนเด็กๆเห็นภาพจน อยากรับฟังเรื่องผ้าลายน้ำไหลนี้จะบอกมาให้คิดถึงแม่น้ำว่าต้องคอยเกี่ยวไปมา จะแข็งทื่อๆ ไม่ได้ ลายน้ำไหลต้องพลั่วอ่อนช้อยเหมือนสายน้ำนั่นจึงจะสวยงาม”

นอกจากการถ่ายทอดการทอผ้าแล้วครูศรีสวัสดิ์ยังได้ดำเนินการตั้งกลุ่มต่างๆ อีกเป็นจำนวนมาก เช่น

- ตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นกว่า ๑๖ กลุ่ม เพื่อเป็นการถ่ายทอดเรียนรู้และดำเนินการ ธุรกิจในชุมชน
- การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยส่งเสริมให้ปลูกพืชเพื่อนำมาข้อมสีธรรมชาติ เช่น ต้นเพกา ขมิ้น ครั่ง มะพร้าวไฟ
- มีความรู้ด้านผดุงครรภ์โบราณ (หมอดำแย) ซึ่งผ่านการอบรมจากสาธารณสุข จังหวัดน่าน เคยทำคลอดเด็กในหมู่บ้านจำนวน ๒๗ คน
- ทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (ผสส.) และอาสาสมัครหมู่บ้าน(อสม.)
- เป็นคณะกรรมการกึ่งกาชาดอำเภอทุ่งช้างของอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

ครูภูมิปัญญาไทย

แง่มุมความงดงามและความโดดเด่นของครูศรีสวัสดิ์นั้น มิใช่เพียงผู้สร้างสรรค์ สืบสาน ถ่ายทอดศิลปะอันงดงามประณีตและประวัติศาสตร์อันน่าภาคภูมิใจผ่านลายผ้า ไทลื้อเท่านั้น หากอยู่ที่การเป็นนักจัดการที่ชาญฉลาด สามารถปรับประยุกต์ “คุณค่า ในความเก่า” เข้ากับ “มูลค่าในความใหม่” ได้อย่างสอดคล้องกลมกลืน เกิดการยัง ประโยชน์ต่อตนเองและสังคมรอบข้าง ส่งผลให้เกิดความรักความหวงแหน และตระหนัก ในคุณค่าของประวัติศาสตร์ที่น่าภาคภูมิใจของบรรพบุรุษ รวมทั้งสร้างความมั่นคงทาง เศรษฐกิจในหมู่บ้านและเกิดกลุ่มทอผ้าฯ ขึ้นอีกหลายกลุ่มทั้งในจังหวัดน่านและจังหวัด ไกลเคียง

การที่ ครูศรีสวัสดิ์ คำรังษี เป็นบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและ หัตถกรรม (การทอผ้า) เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทย เพื่อทำ หน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

ครูศรีสวัสดิ์ คำรังยี เป็นสตรีเชื้อสายชาวไทลื้อ เกิดวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ที่บ้านทุ่งสูง ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เป็นบุตรของ นายสมและนางคำหล้า คำรังยี มีพี่น้อง ๕ คน เป็นหญิง ๔ คน และชาย ๑ คน เป็นบุตรคนที่ ๒ และเป็นพี่สาวคนโตของครอบครัว

การศึกษา

- จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ที่โรงเรียนบ้านทุ่งสูง
- จบการศึกษาผู้ใหญ่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓
- ปัจจุบันกำลังศึกษาระดับอนุปริญญาคณะบริหารธุรกิจตามโครงการ กศ.บป.ของสถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์ วิทยาลัยสารพัดช่างในจังหวัดน่าน

เกียรติคุณที่ได้รับ

พ.ศ. ๒๕๓๑	ได้รับการยกย่องเป็นผู้นำดีเด่น จากกรมพัฒนาชุมชน
พ.ศ. ๒๕๓๒	ได้รับรางวัลกลุ่มอาชีพก้าวหน้า กรมการพัฒนาชุมชน
พ.ศ. ๒๕๓๒	ได้รับรางวัลบุคคลดีเด่น จากสำนักนายกรัฐมนตรี
พ.ศ. ๒๕๓๕	ได้รับการยกย่องเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม จังหวัดน่าน
พ.ศ. ๒๕๓๕	ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๑ การประกวดผ้าล้านนา จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๓๗	ได้รับรางวัลผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จากสภาสตรีแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๓๙	ได้รับเกียรติบัตรประชาสัมพันธ์ดีเด่นระดับตำบล จากสาธารณสุขจังหวัดน่าน
พ.ศ. ๒๕๔๒	ได้รับการยกย่องเป็นผู้มีผลงานดีเด่น ด้านสาธารณสุขจังหวัดน่าน
พ.ศ. ๒๕๔๔	ได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ภาคผนวก

นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ฉบับได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

ความเป็นมา

จากการทบทวนบทเรียนของการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ได้ข้อสรุปว่า การพัฒนาประเทศไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยเท่าที่ควร ทำให้เกิดปัญหาและภาวะวิกฤตนานาประการ การพัฒนาคนหรือการศึกษาโดยรวมก็เกินไปตามแนวทางของตะวันตกเป็นสำคัญ ฉะนั้น เพื่อให้การพัฒนาคนต่อแต่นี้ไปได้รับการแก้ไขให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทย การนำเอาภูมิปัญญาที่สั่งสมไว้ในบ้านเมืองมาใช้เป็นพื้นฐานสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนหรือการปฏิรูปการศึกษาจึงมีความจำเป็นและสำคัญยิ่ง จะต้องนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนา

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการจัดเกลาหลักของสังคมนั้น มิได้เอื้อให้ผู้เรียนส่วนใหญ่เรียนรู้เรื่องราวและภูมิปัญญาของสังคมไทยที่สั่งสมสืบทอดมาในอดีตเท่าที่ควร ยิ่งไปกว่านั้นการนำภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการศึกษา ผู้รู้ก็มีจำนวนจำกัดและส่วนใหญ่ก็สูงอายุ มีแต่จะล่วงลับไป ความรู้ความชำนาญที่สั่งสมไว้ก็ดับสูญตามไปด้วย

อย่างไรก็ดีการนำเรื่องภูมิปัญญาไทยมาผสมผสานเข้าสู่ระบบการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีขึ้น จะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของภูมิปัญญาที่มีลักษณะเป็นพลวัต และจำเป็นต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนแต่ละยุคแต่ละสมัย ซึ่งการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าว มีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนดำเนินการอยู่บ้างแล้ว แต่นับว่ายังไม่เพียงพอ และยังมีได้ประสานเชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาที่เป็นไปตามธรรมชาติของสังคมทั้งในชนบทและในเมือง

การจัดทำนโยบายและแผนงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา จึงมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ภูมิปัญญาถูกนำเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเหมาะสมและมีเอกภาพเชิงนโยบายในการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อสร้างพลังขับเคลื่อนที่เกิดจากความรอบรู้จัดเจนของคนไทยหลายชั่วคนให้กับสังคมไทยในอนาคต

ขอบเขตและวิธีดำเนินงาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้จัดตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อศึกษาค้นคว้าเรื่องภูมิปัญญาเพื่อผลักดันให้เกิดการเรียนรู้อันพึงประสงค์โดยได้ดำเนินการดังนี้ :

๑. สำรวจ ศึกษาค้นคว้างานวิจัยและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาในระดับ พื้นที่การศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศ แล้ววิเคราะห์ สรุปสาระสำคัญไว้ประกอบการพิจารณา
๒. สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รู้ ผู้ชำนาญการ ตลอดจนประชุมสัมมนาระดมความคิด จากประดาผู้รู้
๓. จัดทำร่างนโยบายและแผนงานการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา สำหรับเสนอรัฐบาลใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการฟื้นฟูภูมิปัญญาเพื่อการจัดการศึกษา ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

นโยบาย

เพื่อให้ภูมิปัญญาเป็นฐานรากและเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนและการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จึงได้กำหนดไว้เป็นนโยบายดังนี้

๑. นำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาของชาติ โดยเลือกสรรสาระและกระบวนการเรียนรู้ เข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

๒. ยกย่องและเชิดชูเกียรติ “ครุภูมิปัญญา” และสนับสนุนให้มีบทบาทเสริมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกระบบ รวมทั้งให้แบบอย่างและชี้นำ ด้านวิถีคิด วิถีการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตที่ได้ผ่านการทดสอบมามาก

๓. สนับสนุนการศึกษาวิจัยด้านภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาที่หลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๔. ประมวลคลังข้อมูลเกี่ยวกับสารัตถะ องค์กรและเครือข่ายภูมิปัญญา ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

ความหมายและขอบข่ายภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประมวล พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาไทย มีลักษณะเป็นองค์รวมและมีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่องงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญา มีความเด่นชัดในหลายด้าน เช่น

ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิต เพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงาน ยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพรอันมีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการด้านการสะสมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมโดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ

ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่างๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่นและการจัดทำสารานุกรม ภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนรู้การสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ

ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่นการถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีต่างๆ

ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่างๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับคามนิยมแพร่หลายมาก รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

ครูภูมิปัญญา หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านหนึ่งด้านใด เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้รับการยกย่องให้เป็น “ครูภูมิปัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

วิสัยทัศน์

ภูมิปัญญาไทยจะได้รับการฟื้นฟูและนำมาปรับใช้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยถือเป็นส่วนสำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการศึกษาสำหรับคนทั้งชาติ และเป็นไปเพื่อเน้นคุณค่าทางจิตพิสัยเพื่อนำไปสู่ดุลยภาพอย่างยั่งยืน จนเกิดเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ปัญหาและพัฒนาคนและสังคมตามแนวทางที่เหมาะสมแก่ประเทศไทย

แผนงานที่ ๑ การส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อนำสาระและกระบวนการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษา ทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษา นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย
๒. เพื่อพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาด้านภูมิปัญญาให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษา ทุกระดับ และทุกระบบ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เอกชน และภาครัฐ
๓. มีการนำนวัตกรรม สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ในการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศด้าน ภูมิปัญญาเพื่อการศึกษา

เป้าหมาย

๑. มีการฟื้นฟูและพัฒนาสาระและกระบวนการการเรียนรู้ภูมิปัญญาทุกระดับการศึกษา โดยคำนึงถึง พื้นฐานทางวัฒนธรรมอันหลากหลายของท้องถิ่น
 ๒. มีสถาบัน หรือองค์กรรับผิดชอบงานคลังข้อมูลภูมิปัญญา รวมถึงการศึกษาวิจัยและพัฒนา ภูมิปัญญาอย่างเป็นองค์รวม
 ๓. มีเครือข่ายบุคคล สถานศึกษาและศูนย์การเรียนรู้หลายลักษณะ ร่วมพัฒนาการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญา
 ๔. มีระบบข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาไทยที่ทันสมัย และเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกระดับและทุกระบบ
- ### มาตรการ/วิธีการ
๑. รัฐต้องสนับสนุนให้โรงเรียนหรือชุมชนที่มีความพร้อม ประสานการจัดทำแผนและพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน
 ๒. ให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษามอบทุนและกระบวนการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญา ทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต วิถีวัฒนธรรม ศาสนา ตลอดจนวิธีการและองค์ความรู้ เรื่องนี้ให้เป็น ส่วนสำคัญหนึ่งของการศึกษา
 ๓. สนับสนุนให้มีสถาบัน หรือองค์กร ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ รับผิดชอบงานคลังข้อมูล ภูมิปัญญา ตลอดจนการศึกษาวิจัยและพัฒนาเรื่องภูมิปัญญา
 ๔. สนับสนุนให้มีการนำนวัตกรรม สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาคลังข้อมูลและ กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญา
 ๕. สนับสนุน ประสานงาน เครือข่ายภูมิปัญญาให้ร่วมรณรงค์สร้างจิตสำนึกที่เหมาะสมและร่วมจัด การศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย
 ๖. พัฒนาครูและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง

แผนงานที่ ๒ การส่งเสริม การสำรวจ และการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสำรวจ รวบรวม วิเคราะห์และประมวลข้อมูลภูมิปัญญาไทยทุกระดับ ทั้งระดับท้องถิ่นและ ระดับชาติ

๒. เพื่อฟื้นฟู เลือกเฟ้น และพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยให้เป็นระบบ สามารถนำมาใช้ในการศึกษาอย่างคุ้มค่าและสมจริง

๓. เพื่อแสวงหาและเลือกสรรวิธีการวิจัยที่เหมาะสมในการศึกษา-พัฒนาการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญา

๔. เพื่อพัฒนารูปแบบการนำเสนอหาและวิธีการถ่ายทอดการเรียนรู้ภูมิปัญญามาใช้ในระบบการศึกษา

เป้าหมาย

๑. มีระบบข้อมูลองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญา

๒. มีเครือข่ายการวิจัยทำหน้าที่ในการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญา

๓. มีเครือข่ายสถานศึกษาเพื่อทำวิจัยและนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาการเรียนรู้

มาตรการ/วิธีการ

๑. ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยวิจัยทุกภูมิภาคให้ทำการวิจัยและขยายผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาอย่างกว้างขวาง โดยทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัยสาระภูมิปัญญาในการดำรงชีวิต วิถีวัฒนธรรม ศาสนา ตลอดจนวิธีการนำมาใช้พัฒนาการศึกษา

๒. เสริมสร้างและประสานงาน ให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง นักวิจัย ผู้รู้ ชาวบ้าน นักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาเพื่อการศึกษา

๓. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานเครือข่ายคลังข้อมูลภูมิปัญญาไทย เพื่อการนำมาใช้ประโยชน์และขยายผลสู่การพัฒนาการศึกษาในทุกระดับ ทุกระบบ

แผนงานที่ ๓ การยกย่องครุภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อยกย่องและเชิดชูเกียรติผู้ทรงภูมิปัญญา ให้มีบทบาทสำคัญในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษา ในฐานะ “ครุภูมิปัญญา” ที่ได้สร้างสรรค์ผลงานและพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง

๒. เพื่อให้ครุภูมิปัญญา สามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีศักดิ์ศรี

เป้าหมาย

๑. ยกย่องและเชิดชูเกียรติ “ครุภูมิปัญญา” ตลอดจนทำข้อกำหนดในเรื่องสวัสดิการที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ผลงานและพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง

๒. มีการจัดระบบการตอบแทนการปฏิบัติภารกิจของครุภูมิปัญญา โดยความร่วมมือของเครือข่าย ภูมิปัญญาและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

มาตรการ/วิธีการ

๑. ประสานกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง สืบค้นและจัดทำฐานข้อมูล เกี่ยวกับผู้ทรงภูมิปัญญา เพื่อพิจารณาและยกย่องเชิดชูเกียรติเป็น “ครุภูมิปัญญา”

๒. ส่งเสริม สนับสนุนและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการยกย่องผู้ทรงภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างระบบการยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญา ในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยกำหนดค่าตอบแทนในการปฏิบัติภารกิจและกิจกรรมอื่นๆ อย่างเหมาะสม

๓. จัดทำทำเนียบครูภูมิปัญญาพร้อมคู่มือถ่ายทอดเพื่อการเผยแพร่

แผนงานที่ ๔ การบริหารและจัดการในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้มีกลไกในการบริหารและจัดการที่มีประสิทธิภาพในการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

๒. เพื่อให้ประชาชน เอกชน และภาครัฐร่วมเป็นเครือข่ายดำเนินงานส่งเสริม ภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา
เป้าหมาย

๑. เกิดพลังทางสังคมในการมีส่วนร่วมและสนับสนุนในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่ระบบการศึกษาตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

๒. มีเครือข่ายภูมิปัญญาในทุกระดับทุกภูมิภาคและท้องถิ่น เพื่อดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับ/ระบบต่างๆ

๓. มีกองทุนของประชาชนสนับสนุนการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การจัดการศึกษา

มาตรการ/วิธีการ

๑. สำรวจ รวบรวมและศึกษาภูมิปัญญาที่ปรากฏอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ทั้งในรูปของผู้ทรงภูมิปัญญาองค์กรชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อประโยชน์ในการบริหารและจัดการ

๒. จัดทำตัวชี้วัดภูมิปัญญาเพื่อประโยชน์ในการติดตามและประเมินผลแผนงาน

๓. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานเครือข่ายของประชาชน เอกชนและภาครัฐให้ร่วมการดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

๔. จัดตั้งกองทุนส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

๕. ให้มีคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนหนึ่งทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานและระดมทรัพยากรเพื่อการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา โดยมีสถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทยเป็นสำนักงานเลขานุการและประสานงาน

๖. ทบทวนกฎ ระเบียบต่างๆ ให้มีผลเอื้อต่อการสนับสนุนแผนงานต่างๆ ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

บรรณานุกรม

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. กระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย (เอกสาร
อัดสำเนา). กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๓๕.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แนวคิดและประสบการณ์ผู้ทรงปัญญาไทย (เอกสารอัดสำเนา).
กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๓๕.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ข้อมูลเบื้องต้นครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ประจำปี ๒๕๔๒.
กรุงเทพมหานคร : ทีพีพรินท์ จำกัด, ๒๕๔๒.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ . พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :
พรินทวาทกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๒.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. โรงพิมพ์
การศาสนา, ๒๕๔๐.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๔๐. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๕๓๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว, ๒๕๓๘.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการ
จัดการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๒.
- มูลนิธิหมู่บ้าน. คนดีศรีสังคม ปี ๒๕๓๔ (เอกสารอัดสำเนา). กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๔.
- มูลนิธิหมู่บ้าน. คนดีศรีสังคม ปี ๒๕๓๕ (เอกสารอัดสำเนา). กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๕.
- มูลนิธิหมู่บ้าน. คนดีศรีสังคม ปี ๒๕๓๖ (เอกสารอัดสำเนา). กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๖.
- มูลนิธิหมู่บ้าน. คนดีศรีสังคม ปี ๒๕๓๗ (เอกสารอัดสำเนา). กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๗.
- มูลนิธิหมู่บ้าน. คนดีศรีสังคม ปี ๒๕๓๘ (เอกสารอัดสำเนา). กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๘.
- มูลนิธิหมู่บ้าน. คนดีศรีสังคม ปี ๒๕๓๙ (เอกสารอัดสำเนา). กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๙.
- มูลนิธิหมู่บ้าน. คนดีศรีสังคม ปี ๒๕๔๐ (เอกสารอัดสำเนา). กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๐.
- มูลนิธิหมู่บ้าน. คนดีศรีสังคม ปี ๒๕๔๑ (เอกสารอัดสำเนา). กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๑.
- มูลนิธิหมู่บ้าน. คนดีศรีสังคม ปี ๒๕๔๒ (เอกสารอัดสำเนา). กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๒.

ทำเนียบและที่อยู่
ครุฑมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ด้านเกษตรกรรม (เกษตรธรรมชาติ)

นายคำเตื่อง ภาษี

๕๐ หมู่ ๘ บ้านโนนเขวา

ตำบลหัวฝาย อำเภอแคนดง

จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๑๕๐

โทร. (๐๑) ๖๐๐-๕๕๑๖

ด้านศิลปกรรม (การแสดงพื้นบ้าน-หมอลำ)

นางฉวีวรรณ พันธุ

๒๓/๕ ถนนมิโซคชัย บ้านพักข้าราชการ

วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ตำบลในเมือง

อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐

โทร. (๐๔๓) ๕๑๑-๒๔๔

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

นายทองคำ แจ่มใส

๑๕ หมู่ ๑๕ ตำบลจันทุม

อำเภอพลับพลาชัย

จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๒๕๐

โทร. (๐๑) ๒๖๕-๔๕๐๔

ด้านเกษตรกรรม (เกษตรวิถีพุทธ)

นายประคอง มนต์กระโทก

๒๕ หมู่ ๔ ตำบลพลับพลา

อำเภอโขกชัย

จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐

ด้านเกษตรกรรม (เกษตรอินทรีย์)

นายมัน สามสี

๕๗ หมู่ ๒ บ้านโสกชุมพูน

ตำบลนาโสี อำเภอกุฉินท

จังหวัดยโสธร ๓๕๑๔๐

โทร. (๐๕๕) ๗๑๓-๖๓๐

ด้านการแพทย์แผนไทย

(การรักษาสุขภาพแบบองค์รวม)

นายชงยุทธ ตรีนุชกร

๗๔ หมู่ ๔ ตำบลก้านเหลือง

อำเภอแวงน้อย จังหวัดขอนแก่น ๔๐๒๓๐

โทร. (๐๔๓) ๒๒๑-๔๕๓

ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ด้านศิลปกรรม

(การแสดงพื้นบ้าน-หมอลำซิ่ง)

นางราตรีสวัสดิ์ อุ่นทะยา (ราตรี ศรีวิไล)

๕๑/๖๐ ซอยหมู่บ้านเสรี ถนนมิตรภาพ

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

โทร. (๐๑) ๘๗๑-๕๘๖๘

ด้านเกษตรกรรม (เกษตรวิถีเกษตร)

นายเล็ก กุดวงศ์แก้ว

๒๓๔ หมู่ ๕ บ้านบัว

ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก

จังหวัดสกลนคร ๔๗๑๘๐

โทร. (๐๔๒) ๗๑๕-๒๕๗ (ตามตัว ๑๐ นาที)

ด้านเกษตรกรรม

(การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม)

นายสุทรนันท์ ปรัชญพฤทธิ

๓๔ บ้านปากช่อง ตำบลสนามชัย

อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๑๕๐

โทร. (๐๑) ๕๗๒-๕๖๐๐

ภาคเหนือ

ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี

พระครูพิทักษ์นันทคุณ

วัดอรัญญาวาส ตำบลโนเวียง

อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐

โทร. (๐๕๔) ๗๑๐-๑๒๐

ด้านศิลปกรรม (การจับขอ)

นายคำผาย นุปิง

๘๗ หมู่ ๓ บ้านห้วยนา

ตำบลท่าข้าว กิ่งอำเภอภูเพียง

จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐

โทร. (๐๕๔) ๗๔๑-๗๔๑

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑

ภาคเหนือ

ด้านศิลปกรรม (การแกะสลักไม้)

นายคำอ้าย เดชดวงตา

ศูนย์ส่งเสริมชุมชนหัตถกรรม

๓๓ หมู่ ๕ ตำบลบ้านร้อง

อำเภอเวียง จังหวัดลำปาง ๕๒๑๑๐

โทร. (๐๕๔) ๓๖๕-๒๒๕

ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

นายจอนิ โอโดเชา

๒๑ หมู่ ๔ บ้านหนองเต่า

ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง

จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๖๐

ด้านเกษตรกรรม (เกษตรผสมผสาน)

นายชูศักดิ์ หาดพรม

บ้านแสงเทียน

๑๑๘ ตำบลเมืองจันท์ กิ่งอำเภอภูเพียง

จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐

ด้านภาษาและวรรณกรรม (การขับชอ)

นางบัวซอน ถนอมบุญ

๕๑ หมู่ ๓ ตำบลป่าดู้ม อำเภอพร้าว

จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๕๐

โทร. (๐๕๓) ๘๘๕-๕๐๔

ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

(การทอผ้า)

นางประนอม ทาแปง

๔๖ หมู่ ๒ ตำบลหัวทุ่ง

อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ๕๔๑๕๐

โทร. (๐๕๔) ๕๘๓-๔๔๑

ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

(การทอผ้า)

นางสาวศรีสวัสดิ์ คำรังษี

๒๓ หมู่ ๔ บ้านทุ่งสุน ตำบลงอบ

อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ๕๕๑๓๐

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑

ภาคใต้

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน (ธนาคารชีวิต)

พระครูพัฒนโชติ

วัดดอน หมู่ ๘ ตำบลคูเต่า

อำเภอหาดใหญ่

จังหวัดสงขลา ๙๐๑๑๐

โทร. (๐๙๔) ๔๗๐-๔๐๕

ด้านเกษตรกรรม (เกษตรยั่งยืน)

นายเคียง คงแก้ว

สวนคงแก้ว ๑๒๕ หมู่ ๔

ตำบลบ้านนา กิ่งอำเภอศรีนครินทร์

จังหวัดพัทลุง ๙๓๐๐๐

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

(การออมทรัพย์)

นายชบ ยอดแก้ว

๓๘ หมู่ ๓ ตำบลน้ำขาว

อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ๙๐๑๓๐

โทร. (๐๙๔) ๓๗๑-๑๐๓

ด้านเกษตรกรรม (สวนสมรม)

นายตรีวุธ พาระพัฒน์

๒๕๓ หมู่ ๕ บ้านคีรีวง

ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา

จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๒๓๐

โทร. (๐๙๔) ๓๒๓-๔๔๓

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

นายประยงค์ ธรรงค์

๕๑ หมู่ ๕ ตำบลไม้เรียง อำเภอนาวัง

จังหวัดนครศรีธรรมราช ๙๐๑๕๐

โทร. (๐๑) ๕๐๕-๓๔๔๑

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

(ระบบบัญชีชาวบ้าน)

นายฝาก ตรีถวัลย์

๘๒ หมู่ ๔ ตำบลบ้านกลาง อำเภอเชียรใหญ่

จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๑๕๐

โทร. (๐๙๕) ๓๔๘-๒๔๓ (ตามตัว)

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑

ภาคใต้

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน
(การออมทรัพย์)
นายลักข์ หนูประดิษฐ์
๕๐ หมู่ ๗ ตำบลคองหงส์ อำเภอหาดใหญ่
จังหวัดสงขลา ๙๐๑๑๐
โทร. (๐๗๔) ๒๕๓-๗๖๗

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน
(การออมทรัพย์)
นายอัมพร ดั่งปาน
๑๕/๑ หมู่ ๓ ตำบลคลองเปี้ยะ
อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ๙๐๑๓๐
โทร. (๐๗๔) ๓๒๕-๔๕๗

ภาคกลางและภาคตะวันออก

ด้านการแพทย์แผนไทย (สมุนไพร)
พระครูสุธรรมนาถ
วัดปลักไม้ลาย
ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน
จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๔๐
โทร. (๐๓๔) ๒๐๔๐๔๔

ด้านศิลปกรรม (การแสดงพื้นบ้าน-อีแซว)
นางเกลียว เสรีกิจ (ขวัญจิต ศรีประจันต์)
๕ หมู่ ๑ ตำบลสนามชัย
อำเภอเมือง
จังหวัดสุพรรณบุรี ๗๒๐๐๐
โทร. (๐๓๕) ๕๒๑-๗๐๖

ด้านศิลปกรรม (ดนตรีไทย)
นายจ๋อน ไทรวีมาน
๒/๘ หมู่ ๑๒ ตรงข้ามโรงเรียนบางพลี
ราษฎร์บำรุง อำเภอบางพลี
จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๕๔๐
โทร. ๓๓๗-๓๔๑๑

ด้านเกษตรกรรม (วนเกษตร)
นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม
สวนวนเกษตรห้วยหิน
๒๒๔ ตำบลลาดกระทิง อำเภอสนามชัยเขต
จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๑๖๐
โทร. (๐๓๘) ๕๕๗-๔๔๑

ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑

ภาคกลางและภาคตะวันออก

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน
(สหกรณ์เครดิตยูเนียน)
นายสำรวย มีสมชัย
๗๐/๒ หมู่ ๖ ตำบลพระยาบันลือ
อำเภอลาดบัวหลวง
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๒๓๐
โทร. (๐๑) ๒๕๓-๒๘๓๕

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

ดร.รุ่ง แก้วแดง

ดร.พิสิฐ เจริญวงศ์

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ที่ปรึกษากลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม

บรรณาธิการ

นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล

นายถวัลย์ มาตรฐาน

นางสาววัลภา เล็กวัฒนานนท์

ผู้อำนวยการกลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม

นักวิชาการศึกษา ๘ กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม

นักวิชาการศึกษา ๖ ว กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม

ผู้เขียนและผู้เรียบเรียง

นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล

นายถวัลย์ มาตรฐาน

นางสาวสายรุณ บุญคง

นางสาววัลภา เล็กวัฒนานนท์

นักวิชาการศึกษา ๗ กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม

นักวิชาการศึกษา ๖ ว กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม

ผู้ประสานงาน

นางโชติกา วรรณบุรี

นักวิชาการศึกษา ๖ กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม

ผู้จัดพิมพ์ต้นฉบับ

นางสาวบุศรา บุญเกิด

ออกแบบปกและรูปเล่ม

นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล

นายถวัลย์ มาตรฐาน

ดร.ภูมิปัญญา นามางดัง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านหนึ่ง
ด้านใด เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่าง
ต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้รับการ
ยกย่องให้เป็น **“ดร.ภูมิปัญญาไทย”** เพื่อทำหน้าที่ต่างทอดภูมิปัญญา
ในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ
การศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พุทธศักราช ๒๕๔๒